

Εκπαιδευτικό Βοήθημα

*Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου
Γ' τάξη Ημερησίου Γενικού Λυκείου
Γενική Παιδεία*

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ & ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

*Αλέξανδρος Αλεξανδρίδης
ΠΕ02 Φιλόλογος*

Χρονικό εύρος ιστορικής μελέτης: 19ος – 20ος αιώνας

- **1789 Γαλλική Επανάσταση (αστικός χαρακτήρας).** Γκρεμίζει την επί αιώνες εδραιωμένη απολυταρχία των Λουδοβίκων στη Γαλλία και διαχέει στην ευρωπαϊκή ήπειρο φιλελεύθερες και δημοκρατικές ιδέες.
- **1815 Συνέδριο της Βιέννης.** Οι τέσσερις μεγάλες δυνάμεις στην Ευρώπη (Αυστρία, Ρωσία, Πρωσία και Βρετανία), οι οποίες νίκησαν τη Γαλλία του Ναπολέοντα, επιχειρούν να παλινρθώσουν – αποκαταστήσουν την απόλυτη μοναρχία στη γηραιά ήπειρο, μιας κι αυτή είχε διαταραχθεί ήδη από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης.
- **1821 Ελληνική Επανάσταση.** Ο αγώνας της εθνικής παλιγγενεσίας (=ανάστασης, αναγέννησης) εναντίον της υποδούλωσης των Οθωμανών Τούρκων.
- **1830 Ίδρυση του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.**
- **Τέλη 18ου αιώνα Βιομηχανική Επανάσταση.** Ιστορικό φαινόμενο οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού χαρακτήρα, που ξεκινά από τη Βρετανία και επεκτείνεται σταδιακά και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Αντιπροσωπεύει τη διαδικασία εκμηχάνισης της παραγωγής αγαθών, μέσω του λεγόμενου εργοστασιακού μοντέλου. Γέννηση της εργατικής τάξης, του συνδικαλισμού και του γυναικείου κινήματος.
- **Πορεία του ελληνικού κράτους τα πρώτα πενήντα (50) χρόνια της ύπαρξής του (1830 κ.ε.) – (βασιλεία, συντάγματα, κοινοβουλευτικός βίος).**
- **Πορεία του ελληνικού κράτους προς τον εκσυγχρονισμό (Χαρίλαος Τρικούπης – τελευταίες δεκαετίες 19ου αιώνα).**
- **1893 Κήρυξη 1ης πτώχευσης του ελληνικού κράτους από τον Χαρίλαο Τρικούπη.**
- **Αρχές του 20ου αιώνα.** Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην κεντρική πολιτική σκηνή του ελληνικού κράτους.
- **1912/13 Βαλκανικοί Πόλεμοι –** ένδοξες σελίδες πολεμικών επιτυχιών του ελληνικού στρατού με εδαφικό και οικονομικό όφελος για τη χώρα (πρωτεργάτης και καθοδηγητής ο Ε. Βενιζέλος).
- **1914 – 1918 Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος.** Εθνικός διχασμός (διχογνωμία Βενιζέλου – Κωνσταντίνου), η Ελλάδα στη δίνη του πολέμου την τελευταία στιγμή (1917).
- **1917 Ρωσική – Οκτωβριανή Επανάσταση των μπολσεβίκων (εργατικός χαρακτήρας).** Η εργατική τάξη στη Ρωσία γκρεμίζει την απολυταρχία των τσάρων και εγκαθιδρύει κομμουνιστικό καθεστώς.
- **1922 Μικρασιατική καταστροφή.** Μελανή σελίδα της ελληνικής νεότερης ιστορίας. Ταπείνωση του ελληνικού στρατού από τους κεμαλιστές και εδαφικές παραχωρήσεις στους Τούρκους.
- **1920 – 1939 Μεσοπόλεμος στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Οικονομική κρίση του 1929.** Επικράτηση του φασισμού στην Ιταλία και του ναζισμού στη Γερμανία.
- **1932 Κήρυξη 2ης πτώχευσης του ελληνικού κράτους από τον Ελευθέριο Βενιζέλο** (απόρροια της διεθνούς οικονομικής κρίσης).
- **1939 – 1945 Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος.**
- **1945 κ.ε. Μεταπολεμικός κόσμος.** Ίδρυση του Ο.Η.Ε., ψυχρός πόλεμος, αποαποικιοποίηση, ευρωπαϊκή ενοποίηση (Ε.Ο.Κ.), δικτατορία και κυπριακό ζήτημα.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ - ΕΝΟΤΗΤΑ 4η
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ
(1830 – 1881, περίπου 50 χρόνια)

Το μικρό γεωγραφικά και αδύναμο **ανεξάρτητο ελληνικό κράτος**, στα όρια **Αμβρακικού – Παγασητικού** (απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης στα **1832**), δημιουργήθηκε ως συνάρτηση 2 παραγόντων:

- α) Του σκληρού αγώνα των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων και
- β) του συγκερασμού των συμφερόντων των 3 Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης.

Το μικρό ελληνικό κράτος είχε **4 βασικά χαρακτηριστικά**:

1. Τρεις εγγυήτριες δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) της εδαφικής του ακεραιότητας.
2. Μοναρχικό πολίτευμα (ο Όθωνας 1^{ος} βασιλεύς της Ελλάδος).
3. Κυριαρχία της Μεγάλης Ιδέας στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας (αλυτρωτισμός).

Το αίτημα της Μεγάλης Ιδέας επικράτησε στην ελληνική μετεπαναστατική κοινωνία και δημιούργησε κλίμα ευρύτατης εθνικής συναίνεσης. Επικρίσεις για την αλυτρωτική πολιτική διατυπώνονταν από τον **Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο** και τον **Εμμανουήλ Ροΐδη**.

4. Ανάπτυξη φιλελεύθερου κινήματος για την προαγωγή συνταγματικών και κοινοβουλευτικών θεσμών.

Η μικρή Ελλάδα του 1830 ήταν μια χώρα 750.000 κατοίκων με ποικίλα προβλήματα και κατεστραμμένες παραγωγικές υποδομές, λόγω της 10ετούς επανάστασης εναντίον των Τούρκων. Τα βασικά προβλήματα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους συνοψίζονται στα εξής:

1. Ο εμπορικός στόλος των νησιών είχε σχεδόν καταστραφεί.
2. Οι ελαιώνες είχαν καταστραφεί.
3. Τα εγγειοβελτιωτικά έργα είχαν παραμεληθεί.
4. Οι συγκοινωνίες εκτελούνταν με δυσκολία.
5. Αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών (ληστεία).
6. Οικονομική καχεξία, λόγω εξωτερικού δανεισμού.

Ο Όθωνας έκανε φιλότιμες προσπάθειες να ανασυγκροτήσει τη χώρα, με τη βοήθεια Γερμανών συμβούλων του. Το έργο του κρίνεται πετυχημένο κυρίως στη **διοίκηση**. Αντίθετα, στην **οικονομία**, **ασφάλεια** και στην **αναδιανομή της γης** υπήρξαν πενιχρά αποτελέσματα επιτυχίας.

3 Σεπτεμβρίου 1843: Επανάσταση στην Αθήνα (πρωτεύουσα της μικρής Ελλάδας ήδη από το 1833). Κύριο αίτημα αποτέλεσε η παραχώρηση Συντάγματος στο λαό από τον Όθωνα και η σύγκλιση εθνοσυνέλευσης → **αρχή του κοινοβουλευτικού βίου της χώρας**.

Σύνταγμα του 1844: Α' μετεπαναστατικό Σύνταγμα της ελεύθερης Ελλάδας. Δεν ήταν και τόσο ολοκληρωμένο, αφού **δεν κατοχύρωνε τη λαϊκή κυριαρχία**. Παραχωρήθηκε **από τον Όθωνα** ως αποτέλεσμα της λαϊκής πίεσης, που εκδηλώθηκε απέναντι στα ανάκτορα με την επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843.

1863: Ο Όθωνας εκθρονίζεται από τον ελληνικό λαό.

1864: Οι Μεγάλες Δυνάμεις εκλέγουν το **Γεώργιο Α' Γλύξμπουργκ της Δανίας ως 2^ο βασιλιά της Ελλάδας**. Ο βασιλιάς, ευθύς αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, παραχωρεί στον ελληνικό λαό το **Β' Σύνταγμα της ελεύθερης Ελλάδας**.

Το Σύνταγμα αυτό είναι πιο δημοκρατικό και φιλελεύθερο από το πρώτο, κατοχυρώνει τη λαϊκή κυριαρχία και συμπληρώνεται το 1875 από το Χαρίλαο Τρικούπη με την Αρχή της Δεδηλωμένης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η – ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Ο ΚΡΙΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ανατολικό Ζήτημα: ονομάζεται το διεθνές ζήτημα που προκλήθηκε από τη βαθμιαία υποχώρηση της ισχύος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την πλήρωση του κενού που προέκυψε από αυτή την υποχώρηση στην Εγγύς Ανατολή και ιδίως στη Χερσόνησο του Αίμου.

Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας χρονολογείται από το **17^ο αιώνα**, όταν παρουσιάστηκαν προβλήματα στην οικονομία και τη διοίκηση της αχανούς αυτοκρατορίας (τελευταία μεγάλη επιτυχία επί ευρωπαϊκού εδάφους ήταν για τους Τούρκους η κατάληψη της Κρήτης το 1669).

Το Ανατολικό Ζήτημα κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα: Η Αυτοκρατορία των Αψβούργων της Αυστρίας και των Τσάρων της Ρωσίας αποτελούσαν τους δύο θανάσιμους εχθρούς των Οθωμανών και σφοδρούς πολέμιους της επέκτασής τους εναντίον της χριστιανικής Ευρώπης.

Οι Ρώσοι κατέβαλαν συντονισμένες προσπάθειες για την εκδίωξη των Τούρκων από τα ευρωπαϊκά εδάφη που είχαν κατακτήσει, κυρίως την εποχή της τσαρίνας Μεγάλης Αικατερίνης, οπότε και κατόρθωσαν να πετύχουν το ιδιαίτερο καθεστώς διοίκησης – αυτονομίας των παραδουνάβιων ηγεμονιών από Έλληνες Φαναριώτες χωρίς την παρουσία οργανωμένου στρατού στα εδάφη αυτά.

Το 1797 ο Μεγάλος Ναπολέων κατέλαβε τα Επτάνησα από τους Τούρκους και το 1798 πραγματοποίησε μεγάλη εκστρατεία στην τουρκοκρατούμενη τότε Αίγυπτο. Η Οθωμανική Πύλη τρομοκρατημένη από τα γεγονότα κάλεσε τους Ρώσους σε βοήθεια. Ο πανίσχυρος ρωσικός στόλος έσπευσε και ανακατέλαβε τα Επτάνησα από τους Γάλλους.

Οι Βρετανοί έσπευσαν κι εκείνοι αρωγοί των Τούρκων στην Αίγυπτο, προκειμένου να ισορροπήσουν τα πράγματα. Νίκησαν το γαλλικό στόλο (ναυμαχία του Αμπουκίρ) και αποκατέστησαν την εξουσία του σουλτάνου στην Αίγυπτο.

Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος της διετίας 1828 – 1829 έληξε με τη **Συνθήκη της Αδριανούπολης** και νίκη των Ρώσων. Ο σουλτάνος αποδέχθηκε για πρώτη φορά την αυτονομία δύο περιοχών της επικράτειάς του επί ευρωπαϊκού εδάφους, **της Σερβίας και μιας μικρής έκτασης στα νότια της σημερινής Ελλάδας** (στα όρια Αμβρακικού – Παγασητικού). Ήταν το πρώτο **αυτόνομο** Ελληνικό Κράτος, το οποίο έγινε αργότερα **ανεξάρτητο** (στα όρια Μαλιακού – Αχελώου στις 3 Φεβρουαρίου 1830 με

το Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας του Λονδίνου) και μεγάλωσε λίγο αργότερα στα όρια Αμβρακικού – Παγασητικού το 1832 μαζί με την εκλογή του Όθωνα στη βασιλεία της Ελλάδας.

Το ζήτημα των Στενών: ο ουσιαστικός έλεγχος της στενής λωρίδας θάλασσας που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με το Αιγαίο και κατ' επέκταση με τη Μεσόγειο αποτέλεσε «μήλο της έριδας» για όλες τις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης. Το διοικητικό έλεγχο τον είχε βέβαια η Οθωμανική Αυτοκρατορία, για την εύνοια της οποίας ερίζουν μέσα στο 19^ο αιώνα η Ρωσία και άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Η στρατηγική σημασία των Στενών ως εμπορικός και στρατιωτικός δίαυλος της Μαύρης Θάλασσας με τη Μεσόγειο υπαγόρευσε τις εξελίξεις στις σχέσεις Τούρκων – Ευρωπαίων και Ρώσων.

1833: Ο σουλτάνος εμπλέκεται σε πόλεμο με τον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου, ο οποίος ήθελε να αποσχιστεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι Τούρκοι ζητούν τη βοήθεια των Ρώσων. Η σύγκρουση τελειώνει με την παρέμβαση του πανίσχυρου ρωσικού στόλου (**Συνθήκη Ειρήνης της Κιουτάχειας**). Οι Ρώσοι ζήτησαν ως αντάλλαγμα να καταστεί ο Εύξεινος Πόντος κλειστή και ασφαλής θάλασσα για τα πλοία τους και να τους αναγνωριστεί σιωπηρά το δικαίωμα εξόδου των πολεμικών τους σκαφών στη Μεσόγειο (**Συνθήκη του Χουνκιάρ Ισκελεσί**).

1839: Νέος γύρος συγκρούσεων του σουλτάνου με τον Μεχμέτ Αλή. Η ένοπλη αναμέτρηση κατέληξε με τη **Σύμβαση των Στενών (1841)**, την οποία υπέγραψαν οι πέντε μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης και η Τουρκία στο Λονδίνο. Με τη σύμβαση αυτή τερματίστηκε η προκλητική προνομιακή θέση της Ρωσίας στο ζήτημα των Στενών, πράγμα που ενοχλούσε φυσικά όλες τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις.

Ο Κριμαϊκός Πόλεμος: νέα παρέμβαση στα ζητήματα των Τούρκων είχαμε από τους Ρώσους το 1850. Ο Ρώσος Αυτοκράτορας Νικόλαος Α΄ απαίτησε από το σουλτάνο να προστατεύσει τις ατομικές και θρησκευτικές ελευθερίες των ορθοδόξων υπηκόων που διαβιούσαν στην οθωμανική επικράτεια και ανέρχονταν σε μερικά εκατομμύρια. Ουσιαστικά ζητούσε από το σουλτάνο να του παραχωρήσει ένα είδος **συγκυριαρχίας** μέσα στη δική του χώρα. Η Πύλη αρνήθηκε φυσικά και τα ρωσικά στρατεύματα εισέβαλαν στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες (1853), παραβιάζοντας την αποστρατικοποίησή τους. Οι Τούρκοι με τη βοήθεια των Βρετανών και των Γάλλων συγκρούστηκαν με τους Ρώσους **στη χερσόνησο της Κριμαίας** (βόρεια της Μαύρης Θάλασσας) κατά το χρονικό διάστημα **1854 – 1856**.

Ο πόλεμος αυτός τελείωσε με νίκη των συμμαχικών δυνάμεων εναντίον των Ρώσων (**Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων – 1856**). Η Ρωσία υπέστη ταπεινωτική ήττα και η Τουρκία εξασφάλισε το δικαίωμα να συμμετέχει στο εξής στο σύστημα ασφαλείας των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων (Concert of Europe). Ο σουλτάνος παραχώρησε ως αντάλλαγμα το **«Χάτι Χουμαγιούν»**, διάταγμα για την πλήρη ισότητα των υπηκόων που ζούσαν στα εδάφη της επικράτειάς του, ανεξαρτήτως θρησκευματος ή καταγωγής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^η – Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το εργοστασιακό μοντέλο παραγωγής προϊόντων, το οποίο οδήγησε στην **εκμηχάνιση** του **δευτερογενούς** τομέα της οικονομίας (**βιοτεχνία**) και την μετασχημάτισε σε **βιομηχανία** έχει τα εξής τρία (3) χαρακτηριστικά:

- α.** Υποκατάσταση του ανθρώπου από τη μηχανή σε πολλούς τομείς της παραγωγικής διαδικασίας.
- β.** Αντικατάσταση των παραδοσιακών μορφών ενέργειας (υδατόπτωση, αιολική ενέργεια κ.α.) από νέες, κυρίως από γαιάνθρακα.
- γ.** Χρήση νέων και άφθονων πρώτων υλών, ιδιαίτερα ανόργανων (π.χ. ο σίδηρος).

Τα παραπάνω τρία χαρακτηριστικά περιγράφουν το ιστορικό φαινόμενο της **Βιομηχανικής Επανάστασης**, το οποίο έλαβε χώρα για πρώτη φορά **το τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα στην Αγγλία** και κατόπιν εξαπλώθηκε και σε άλλες χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης και στις Η.Π.Α. μέσα στο 19^ο αιώνα.

ΣΥΝΕΠΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ:

- 1. Αύξηση της παραγωγικότητας.
- 2. Αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος.
- 3. Πρόσθετες επενδυτικές ανάγκες κεφαλαίων.
- 4. Αύξηση του πληθυσμού.
- 5. Διαφοροποιήσεις στο συσχετισμό δυνάμεων μεταξύ κρατών.
- 6. Επαναπροσδιορισμός των σχέσεων μεταξύ κοινωνικών τάξεων (δημιουργία της εργατικής τάξης).

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΡΩΤΑ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ:

- 1. Ύπαρξη αναγκαίων κεφαλαίων για επένδυση.
- 2. Ύπαρξη εργατικού δυναμικού.
- 3. Ελεγχόμενες πηγές πρώτων υλών (από τις βρετανικές αποικίες).

4. Οργανωμένος εμπορικός στόλος για μεταφορά πρώτων υλών.
5. Σύστημα πλωτής και οδικής συγκοινωνίας.
6. Πλούσιο υπέδαφος σε γαιάνθρακα.
7. Ανεπτυγμένο χρηματοπιστωτικό σύστημα.
8. Νομοθεσία ελεύθερης αγοράς και ακώλυτες οικονομικές δραστηριότητες χωρίς κανέναν κρατικό παρεμβατισμό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

Η εκβιομηχάνιση του δευτερογενούς οικονομικού τομέα παραγωγής στην Αγγλία του τέλους του 18^{ου} αιώνα έγινε από τον ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ σε καθεστώς ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.

ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΙΣ Η.Π.Α.:

Οι υπόλοιπες ηπειρωτικές ευρωπαϊκές χώρες καθυστέρησαν να ακολουθήσουν το παράδειγμα της Βρετανίας στην εκβιομηχάνιση της παραγωγής αγαθών. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι δεν υπήρχαν στις χώρες αυτές οι συνθήκες που είχαν αναπτυχθεί στην Αγγλία, αλλά και **επειδή την εκβιομηχάνιση εδώ ανέλαβαν οι κυβερνήσεις, οι οποίες με παρεμβάσεις δεν επέτρεπαν την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς** και συνεπώς την γρήγορη επικράτηση του εργοστασιακού μοντέλου παραγωγής προϊόντων. Οι παρεμβάσεις αυτές οδήγησαν:

- α. Σε διασπάθιση, σε πολλές περιπτώσεις, πολύτιμων εθνικών πόρων.
- β. Στη δημιουργία ευνοούμενων της πολιτικής ηγεσίας επιχειρηματιών.
- γ. Στη «μετανάστευση» κεφαλαίων στην Αγγλία προς επένδυση σε δυναμικές επιχειρήσεις.

Με καθυστέρηση λοιπόν επιτεύχθηκε η εκβιομηχάνιση σε χώρες της Ευρώπης, όπως στο Βέλγιο, στη Γαλλία, στις χώρες της Γερμανίας και της βόρειας Ιταλίας. Αυτές οι χώρες, από κοινού με την Αγγλία και τις Η.Π.Α. αποτέλεσαν τον βιομηχανικό πυρήνα του κόσμου.

Η Βιομηχανική Επανάσταση (συνοπτικό σημείωμα)

Η βιομηχανική Επανάσταση είναι ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο μέγιστης ιστορικής σημασίας, γιατί αλλάζει την όψη του κόσμου κυρίως στους αιώνες 19ο και 20ο. Πρόκειται για την κυριαρχία του εργοστασιακού μοντέλου παραγωγής αγαθών, το οποίο συνοδεύεται από την εισαγωγή και καθιέρωση της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία. Η ανάπτυξη του φαινομένου επιφέρει δραστικές αλλαγές στο πεδίο της καθημερινότητας των απλών ανθρώπων, αλλά αναπροσαρμόζει και τους συσχετισμούς δυνάμεων ακόμα και μεταξύ κρατών. Η εκμηχάνιση λοιπόν της παραγωγής δημιουργεί νέα ταξικά δεδομένα στην ευρωπαϊκή προπάντων κοινωνία, αφού δημιουργείται η εργατική τάξη, η οποία προοδευτικά θα αρχίσει να διεκδικεί μερίδιο στη λήψη των αποφάσεων και στην εξουσία. Συνακόλουθες εξελίξεις θεωρούνται η ανάπτυξη συνδικαλισμού στις τάξεις των εργατών, όπως και η διεκδίκηση ίσων με τους άνδρες δικαιωμάτων από μέρους των γυναικών.

Η Βιομηχανική Επανάσταση ξεκινά το τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα από την Αγγλία και κλιμακωτά επεκτείνεται πρώτα στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες και σταδιακά σε ολόκληρο τον κόσμο, που μπορούσε να δημιουργήσει φυσικά βιομηχανικές υποδομές. Η Αγγλία πρωτοστάτησε στις εξελίξεις για πολλούς λόγους. Δύο όμως από τους λόγους αυτούς είναι οι σημαντικότεροι. Ο πρώτος είναι η ύπαρξη οργανωμένου χρηματοπιστωτικού συστήματος και ο δεύτερος το καθεστώς ελεύθερης οικονομίας της χώρας. Στην πρώτη περίπτωση οι υποψήφιοι επενδυτές έβρισκαν εύκολα κεφάλαια προς αξιοποίηση, ενώ στη δεύτερη περίπτωση λειτουργούσε ακώλυτα ο υγιής ανταγωνισμός, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις και δυσβάσταχτη φορολόγηση.

Σε άλλες χώρες η ανάπτυξη του φαινομένου παρουσίασε χαρακτηριστική καθυστέρηση, λόγω ακριβώς διαφορετικών συνθηκών αναφοράς με τις δυο παραπάνω ευνοϊκές παρατηρήσεις.

Τελικά, δημιουργήθηκε ένα παγκόσμιο σύστημα αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων, το οποίο στις αρχές του 20ου αιώνα θα αναγκάσει τις ισχυρές βιομηχανικές χώρες να λύσουν τις διαφορές τους με τα όπλα και να ολισθήσουν σ' έναν αιματηρό παγκόσμιο πόλεμο (1914 – 1918).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η: ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το Ελληνικό κράτος στα πρώτα 50 χρόνια της ύπαρξής του δε φαινόταν να ικανοποιεί ούτε τους πιο απαισιόδοξους υποστηρικτές του. Η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας παρουσιάζοταν εξαιρετικά προβληματική στους βασικούς άξονες οργάνωσής της.

α) Πολλές περιοχές έμεναν ακόμα **αλύτρωτες**: Ήπειρος, Μακεδονία, Θράκη, Κρήτη, νησιά του βορείου και ανατολικού Αιγαίου, Δωδεκάνησα.

Το **1863** η Βρετανία παραχωρεί τα **Επτάνησα** στην Ελλάδα ως «δώρο» για την ενθρόνιση του βασιλέως Γεωργίου Α' Γλύξμπουργκ.

Το **1881** η Οθωμανική Πύλη εκχωρεί τη **Θεσσαλία** στην Ελλάδα (εκτός από την περιοχή της Ελασσόνας) και από την Ήπειρο την περιοχή της **Άρτας**. Πρόκειται για εφαρμογή των υποσχέσεων των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, οι οποίες δόθηκαν στην Ελλάδα στο **Συνέδριο του Βερολίνου κατά το 1878**.

Οι δύο παραπάνω εδαφικές προσαρτήσεις είναι οι μοναδικές για την Ελλάδα κατά το β' μισό του 19^{ου} αιώνα. Οι Έλληνες έπρεπε να περιμένουν την αυγή του 20^{ου} αιώνα, ώστε να απελευθερώσουν σημαντικές περιοχές της υπόλοιπης ιστορικής Ελλάδας, μέσω των στρατιωτικών τους επιτυχιών στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους (1912 – 1913).

β) Προσήλωση των Ελλήνων στην ιδέα της απελευθέρωσης αλύτρωτων εδαφών (**Μεγάλη Ιδέα – αλυτρωτισμός**).

γ) Τα Συντάγματα του **1844** και **1864** παρά το φιλελεύθερο χαρακτήρα τους διαιώνιζαν την παλιά μορφή διακυβέρνησης από τους αιρετούς άρχοντες, ενώ ο κοινοβουλευτικός βίος της χώρας ολίσθαινε σε φαινόμενα πελατειακών σχέσεων, χωρίς να μπορεί να ασκήσει ουσιαστικό έλεγχο στις αυθαιρέσεις του βασιλιά.

δ) Η Ελλάδα παρέμενε χώρα **γεωργική** και **κτηνοτροφική**.

ε) Το **εμπόριο** γνωρίζει ιδιαίτερη άνθιση, αλλά στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στους **Έλληνες της Διασποράς**.

ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΚΑΘΥΣΤΕΡΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ:

1. Οι τεταμένες σχέσεις της Ελλάδας με τις Μεγάλες Δυνάμεις, τις γειτονικές βαλκανικές χώρες και φυσικά την Τουρκία.
2. Η αστάθεια της πολιτικής ζωής.
3. Η ανασφάλεια στην ύπαιθρο (πρόβλημα της ληστείας).
4. Η χαμηλή πίστη – φερεγγυότητα της χώρας στο εξωτερικό σε ό,τι αφορά το οικονομικό επίπεδο.

ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΝΑ ΝΕΟΣΥΣΤΑΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΟΠΩΣ Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ:

1. Δημιουργία ισχυρού τακτικού στρατού και πολεμικού ναυτικού.
2. Η κατασκευή οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου.
3. Η οργάνωση ταχυδρομικών και τηλεγραφικών υπηρεσιών.
4. Η εφαρμογή νέων καλλιεργητικών μεθόδων.
5. Η εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας στους πολίτες.
6. Η ανάπτυξη χρηματοπιστωτικού συστήματος.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ:

1. Ύπαρξη οικονομικών πόρων.
2. Ορθολογική διαχείριση οικονομικών πόρων.
3. Ορθολογικός προσδιορισμός εθνικών συμφερόντων και προτεραιοτήτων.

Υποστηρικτές Αλυτρωτισμού VS Υποστηρικτές Εκσυγχρονισμού.

Ο αλυτρωτισμός ήταν ομολογουμένως μία **αδιέξοδη** και **πολυέξοδη** εθνική πολιτική, αν και οι υποστηρικτές της κυριαρχούσαν στην ελληνική πολιτική ζωή του 19^{ου} αιώνα.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ – Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ (1880 κ.ε.).

1. Ευρύ πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και δημοσίων έργων.
2. Διεύρυνση της εκλογικής περιφέρειας από επαρχιακή σε νομαρχιακή και μείωση στο ήμισυ του αριθμού των βουλευτών.
3. Αυστηρά κριτήρια επιλογής των δημοσίων υπαλλήλων.
4. Γενναία εκκαθάριση του δικαστικού κλάδου από κομματικούς εγκάθετους.
5. Γενναίες αλλαγές στα Σώματα Ασφαλείας και στους κανονισμούς που διέπουν τις προσλήψεις και τις προαγωγές σ' αυτά.
6. Αναδιοργάνωση στρατού και στόλου με τη βοήθεια ειδικών από τη Γαλλία και την Αυστρία.
7. Δραστικός περιορισμός της δυνατότητας των αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων να εκλέγονται βουλευτές.
8. Εκπόνηση εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων και ίδρυση τεχνικών σχολών.
9. Οργάνωση σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου.
10. Νόμοι για την προώθηση της βιομηχανικής ανάπτυξης.

ΠΟΡΟΙ: **α) το ελληνικό παροικιακό κεφάλαιο.**

β) εξωτερικός δανεισμός.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1893: κήρυξη πτώχευσης για την Ελλάδα από το Χαρίλαο Τρικούπη και παραίτηση από την πρωθυπουργία.
Δύο χρόνια αργότερα ο ίδιος πεθαίνει πικραμένος στη Γαλλία.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ – κλήθηκε από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο μετά το Κίνημα στο Γουδί (1909).

1. Μείωσε την πλειοψηφία από το ήμισυ των βουλευτών στο ένα τρίτο, ώστε να επισπεύσει το νομοθετικό έργο της Βουλής.
2. Απέκλεισε την εκλογή εν ενεργεία αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων στο αξίωμα του βουλευτή.

3. Όρισε τη δυνατότητα του κράτους να απαλλοτριώνει περιουσιακά στοιχεία πολιτών, όταν το απαιτούσε το «συμφέρον» του δημοσίου (όχι μόνο για λόγους «ανάγκης»), προκειμένου να διευκολυνθεί η απαλλοτρίωση των μεγάλων γαιοκτησιών.
4. Καθιέρωσε τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων.
5. Προκάλεσε στρατιωτικές αποστολές από τη Γαλλία και την Αγγλία για τον εκσυγχρονισμό του στρατού και του στόλου αντιστοίχως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η: ΕΘΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ (τέλος του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα)

Ο όρος «Βαλκάνια»: Η λέξη είναι τουρκικής προέλευσης. Περιγράφει γεωγραφικά την περιοχή που βρίσκεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη με φυσικό σύνορο από το βορρά τα **Καρπάθια** όρη και τις **Τρανσυλβανικές** άλπεις (σημερινό έδαφος της Ρουμανίας).

Πολλοί μελετητές έχουν επισημάνει ότι οι Βαλκάνιοι λαοί είναι σαφώς ιδιαίτεροι σε σχέση με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους και ρέπουν σε **εθνοφυλετικές** συγκρούσεις. Έτσι επικράτησε να ονομάζεται η βαλκανική χερσόνησος **«πυριτιδαποθήκη»** της Ευρώπης, μιας και γεγονότα στην περιοχή αυτή τροφοδότησαν αργότερα τις γενικότερες αρνητικές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (π.χ. έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου – 1914).

Η αλήθεια είναι ότι όντως οι λαοί των Βαλκανίων είχαν μία ιδιαίτερη φυσιολογία και διαφορετικούς ρυθμούς ζωής από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Ας μην ξεχνούμε ότι στο τέλος του 19^{ου} και στην αυγή του 20^{ου} αιώνα πολλές περιοχές της βαλκανικής χερσονήσου παραμένουν ακόμα αλύτρωτες από τη σκληρή υποδούλωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Την ώρα μάλιστα που οι δυτικές ευρωπαϊκές χώρες «τρέχουν» με αλματώδεις ρυθμούς το ιστορικό φαινόμενο της **Βιομηχανικής Επανάστασης** και οδεύουν ολοταχώς προς τον εκσυγχρονισμό τους, **οι βαλκανικοί λαοί στηρίζουν την οικονομία τους στον πρωτογενή οικονομικό τομέα**, δηλαδή στη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ όπου παρουσιάζεται σποραδικά βιομηχανική δραστηριότητα, αυτή περιορίζεται στον τομέα των τροφίμων, καθώς και της κατασκευής δρόμων και σιδηροδρόμων (κλασικό παράδειγμα η Ελλάδα του Χαρίλαου Τρικούπη). Επίσης, **τα οικονομικά προβλήματα των λαών της περιοχής** (ένα από αυτά είναι ο εξωτερικός δανεισμός με δυσβάσταχτα τοκοχρεωλύσια) **προσθέτουν άλλον έναν ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα προόδου**. Αλλά **το πιο μεγάλο αίτημα της εποχής για τους βαλκανικούς λαούς είναι η απελευθέρωσή τους από τον οθωμανό κυρίαρχο, τη στιγμή μάλιστα που η οθωμανική αυτοκρατορία εμφανίζει σταθερή και βαθιά παρακμή**.

Το εθνικό κίνημα των Ελλήνων υπήρξε **ΠΡΟΤΥΠΟ** για την εθνική απελευθέρωση και των υπόλοιπων λαών της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

ΣΕΡΒΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ:

Οι Σέρβοι είχαν δύο (2) βασικούς εχθρούς: **α)** τους Οθωμανούς μέχρι το 1878, αφού από αυτούς διεκδικούσαν την ανεξαρτησία τους και **β)** του Αυστριακού (Αψβούργου) από το 1878 και εξής, λόγω των εθνοφυλετικών διαφορών που είχαν μαζί τους για το ζήτημα των **Νοτιοσλάβων**. Πρόκειται για τους υπηκόους της αυστριακής αυτοκρατορίας (σλάβους στην καταγωγή) που κατοικούσαν στο έδαφος της σημερινής Βοσνίας, δηλαδή στο νότιο τμήμα του κράτους των Αψβούργων. Οι Σέρβοι θεωρούσαν αυτούς αλύτρωτους ομοεθνείς τους και επιδίωκαν να τους απελευθερώσουν. Αργότερα, το ζήτημα αυτό θα αποτελέσει την **αφορμή** για την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Το σερβικό εθνικό κίνημα ξεκινά το **1804** και ολοκληρώνεται το **1878**. Το **1829** αποτελεί έναν ενδιάμεσο σταθμό του αγώνα των Σέρβων, οπότε εξασφαλίστηκε τότε η **αυτονομία** της Σερβίας (ως μία εκ των αποφάσεων της **Συνθήκης της Αδριανούπολης**, η οποία τερμάτιζε το Ρωσοτουρκικό πόλεμο της διετίας 1828 – 1829). Το **1878** οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις ανάγκασαν την Τουρκία να αποδεχτεί την **ανεξαρτησία** της Σερβίας (στο **Συνέδριο του Βερολίνου – καλοκαίρι του 1878**).

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ:

Οι Βούλγαροι ανέπτυξαν εθνικό κίνημα με σχετική καθυστέρηση. Το **1870** πετυχαίνουν την αναγνώριση από το Σουλτάνο **χωριστής εθνικής εκκλησίας**, η οποία αποσχίζεται πλέον από τη χριστιανική διοίκηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Είναι η λεγόμενη **βουλγαρική ΕΞΑΡΧΙΑ**. Η εξέλιξη αυτή υποκινήθηκε από το κίνημα των **Πανσλαβιστών** της Ρωσίας (κύριος εμπνευστής του οποίου θεωρείται ο τσάρος Αλέξανδρος Γ΄ και αποσκοπούσε στη συνένωση όλων των σλαβικών λαών της βαλκανικής, υπό την καθοδήγηση της Ρωσίας. Έτσι η τελευταία θα μπορούσε επιτέλους να βρει εύκολη διέξοδο στη Μεσόγειο θάλασσα).

Οι Βούλγαροι προσπάθησαν από την αρχή να εκμεταλλευτούν τη θρησκευτική συνείδηση των κατοίκων της αλύτρωτης **Μακεδονίας και Θράκης (που είναι ιστορικά ελληνικές περιοχές)**, προκειμένου να εκβουλαρίσουν τον πληθυσμό τους και να πετύχουν την πολυπόθητη έξοδο στο Αιγαίο με μία ενδεχόμενη προσάρτηση των εν λόγω εδαφών. Την προσάρτηση αυτή στη βουλγαρική επικράτεια επέβαλε για λίγους μήνες η Ρωσία στην οθωμανική αυτοκρατορία με τη **Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (άνοιξη του 1878)**. Με βάση τα άρθρα της συνθήκης αυτής προέκυπτε η λεγόμενη **Μεγάλη Βουλγαρία**, η οποία περιλάμβανε,

ευτυχώς προς στιγμήν, ολόκληρη σχεδόν την ιστορικά ελληνική Μακεδονία, τη σημερινή Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), καθώς και τμήματα της δυτικής και ανατολικής Θράκης.

Τη Μεγάλη Βουλγαρία, που ενόχλησε τους παντες, τόσο στη βαλκανική χερσόνησο όσο και στους κόλπους των άλλων μεγάλων ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών, περιόρισαν οι Μεγάλες Δυνάμεις λίγους μήνες αργότερα με το **Συνέδριο του Βερολίνου (καλοκαίρι του 1878)**, οπότε η Βουλγαρία επανήλθε περίπου στα σημερινά της σύνορα (**σημείωση:** η περιοχή της **Ανατολικής Ρωμυλίας** παρέμενε με απόφαση του συνεδρίου **αυτόνομο** έδαφος. Λίγα χρόνια αργότερα όμως, η Βουλγαρία προσάρτησε την περιοχή στην επικράτειά της).

Οι Βούλγαροι σε κάθε περίπτωση εποφθαλμιούσαν το έδαφος της Μακεδονίας. Θεωρούσαν ότι έπρεπε οπωσδήποτε να κυριαρχήσουν στην περιοχή αυτή, η οποία είχε τεράστια οικονομική αξία μιας και αποτελούσε τη νότια πύλη των Βαλκανίων. Οι Έλληνες από την άλλη πλευρά θεωρούσαν **δικαίως** την ίδια περιοχή ως ιστορικά ελληνική και τη συμπεριλάμβαναν ανάμεσα στις αλύτρωτες. Και οι δύο πλευρές, ελληνική και βουλγαρική, επιδόθηκαν **σε ένα σκληρό ανταρτοπόλεμο** στα εδάφη της Μακεδονίας, εξοπλίζοντας γηγενείς στρατιωτικές ομάδες μακεδονικού πληθυσμού και άλλες από το επίσημο ελληνικό ή βουλγαρικό κράτος, προκειμένου αυτές να ξεκαθαρίσουν το μελλοντικό κυρίαρχο της περιοχής. Και όλα αυτά υπό το βλέμμα των Τούρκων, οι οποίοι ήταν ακόμα οι τυπικοί εξουσιαστές των ελ λόγω εδαφών. Οι ελληνικές δυνάμεις πολέμησαν γενναία κατά την πενταετία **1904 – 1908 στο λεγόμενο Μακεδονικό Αγώνα**, άλλοτε με αντιπάλους τους σκληρούς και άξεστους Βούλγαρους και άλλοτε με τους παλιούς εχθρούς τους, τους Τούρκους. **Η Μακεδονία έγινε «μήλον της έριδος»**, αλλά η διένεξη τότε δεν είχε ουσιαστικό αποτέλεσμα. Οι θυσίες όμως των Ελλήνων πατριωτών, που από κάθε γωνιά της Ελλάδας πολέμησαν στη Μακεδονία (**Πάυλος Μελάς, καπετάν Κώτας κ.α.**) έγιναν παράδειγμα για τους μελλοντικούς στρατιωτικούς αγώνες της χώρας μας, με τους οποίους κερδήθηκε τελικά η σημερινή Μακεδονία (Α΄ και Β΄ Βαλκανικοί Πόλεμοι).

Ο Μακεδονικός Αγώνας ανακόπηκε από το εθνικό κίνημα των Νεοτούρκων (βλέπε παρακάτω) και λίγο αργότερα από τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο (1912 – 1913).

ΜΟΛΔΑΒΟΙ ΚΑΙ ΒΛΑΧΟΙ – ΡΟΥΜΑΝΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ:

Οι δύο Παρίστριες (παραδουνάβιες) ηγεμονίες, η **Μολδαβία** και η **Βλαχία**, στις οποίες οι Ρώσοι είχαν επιβάλει ιδιαίτερο καθεστώς διοίκησης από Φαναριώτες ηγεμόνες εις βάρος της πρώην σουλτανικής διοίκησης και απουσία οργανωμένης τουρκικής στρατιωτικής δύναμης, **ενώνονται το 1861 σε ενιαίο κράτος**, με την υποστήριξη κυρίως της Γαλλίας, **με την ονομασία Ρουμανία**.

Το κράτος αυτό απέκτησε την **ανεξαρτησία** του με απόφαση του **Συνεδρίου του Βερολίνου (1878)**.

ΑΛΒΑΝΟΙ – ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ:

Οι Αλβανοί αναζήτησαν τις **ιστορικές τους καταβολές στους αρχαίους Ιλλυριούς** (λαός που ζούσε στην περιοχή κατά την αρχαιότητα και αποτέλεσε και έναν από τους σοβαρούς κινδύνους του μακεδονικού βασιλείου του Φιλίππου Β΄ και του Μεγάλου Αλεξάνδρου αργότερα).

Κατά το **17^ο αιώνα** **εξισλαμίστηκαν μαζικά** και αποτέλεσαν το **βραχίονα ελέγχου των Οθωμανών** στο δυτικό μέρος της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Το **1913**, μετά τη λήξη και του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, οι Μεγάλες Δυνάμεις θεώρησαν σκόπιμο να δημιουργήσουν **ανεξάρτητο αλβανικό κράτος** στα εδάφη που κατέχει ακόμα και σήμερα, ώστε να εξασφαλίσουν ένα ισχυρό προγεφύρωμα ελέγχου των Βαλκανίων σε μία εκαιρετικά στρατηγική θέση, η οποία εποπτεύει το σύνολο σχεδόν της Αδριατικής Θάλασσας. **Η δημιουργία του κράτους αυτού έγινε σε βάρος της Ελλάδας, αφού ο ελληνικός στρατός είχε απελευθερώσει με αίμα τις περιοχές της βορείου Ηπείρου από τους Τούρκους (Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος), όπου και διαβιούσε κατά πλειοψηφία ελληνικός πληθυσμός. Δυστυχώς, οι περιοχές αυτές σήμερα ανήκουν στο αλβανικό κράτος, ενώ ο ελληνικός πληθυσμός εκεί έχει συρρικνωθεί επικίνδυνα.**

ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ:

Οι Τούρκοι ανέπτυξαν εθνικό κίνημα με μεγάλη καθυστέρηση. Πρόκειται για το **ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΩΝ ΤΟΥ 1908**. Στρεφόταν εναντίον της προϊούσας παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη, καθώς και εναντίον του εξασθενημένου σουλτανικού θρησκευτικού καθεστώτος. **Υποσχέθηκε στους λαούς της αυτοκρατορίας ισονομία, ισοπολιτεία και ευρύτατο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα**, αλλά είχε στόχο τον **εκτουρκισμό** της αυτοκρατορίας με τον σκληρό τρόπο των εθνοκαθάρσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η: ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (1912 – 1913)

Το εθνικό κίνημα των **Νεοτούρκων** στα **1908** δημιούργησε νέα δεδομένα στις αλύτρωτες περιοχές της βαλκανικής χερσονήσου. Στην αρχή οι νεότουρκοι παρουσιάστηκαν ως **αναμορφωτές** της προοδευτικής παρακμής του σουλτανικού οθωμανικού κράτους, μιας και υποσχέθηκαν **ισονομία** και **ισοπολιτεία** για όλους τους υπηκόους της οθωμανικής

αυτοκρατορίας, καθώς και ευρύ **μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα**. Γρήγορα όμως φάνηκε ότι απώτερος σκοπός τους ήταν ο **εκτουρκισμός** της αυτοκρατορίας και μάλιστα με τον πιο βάνανσο τρόπο.

Οι αλύτρωτοι βαλκανικοί χριστιανικοί λαοί, αντιλαμβανόμενοι την απειλή που είχε αρχίσει να εξαπλώνεται με γοργούς ρυθμούς και ενισχυμένοι από την ολοένα και μεγαλύτερη κρίση του σουλτανικού καθεστώτος, με την παρότρυνση κυρίως της Ρωσίας αποφάσισαν να διεκδικήσουν την εθνική απελευθέρωσή τους από τους Τούρκους. Είχε φτάσει πια η ώρα, όπως έδειξαν και οι κατοπινές εξελίξεις, να αποσυρθούν οι Οθωμανοί από τις ευρωπαϊκές τους κτήσεις. **Η Ελλάδα συμμετέχει σε αυτήν την προσπάθεια των άλλων βαλκανικών περιοχών, οπότε στους δύο (2) Βαλκανικούς Πολέμους (1912 – 1913) καταφέρνει να επιτύχει σειρά στρατιωτικών νικών, οι οποίες διπλασίασαν την εδαφική της έκταση και έδωσαν νέα πνοή στην κοινωνική και οικονομική της ζωή.**

Οι επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων οφείλονται κυρίως στην πολιτική ευφυΐα του **Ελευθερίου Βενιζέλου**, ο οποίος βρίσκεται την εποχή αυτή στην πρωθυπουργία της χώρας. Οι εύστοχες πολιτικές παρεμβάσεις του στο στρατό, προκειμένου να αποφασιστούν οι κινήσεις του, σε συνδυασμό με την **στρατιωτική ετοιμότητα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων**, οι οποίες έχουν καθοδηγητή και αρχιστράτηγο το διάδοχο του θρόνου **Κωνσταντίνο**, οδήγησαν τελικά σε στρατιωτικές επιτυχίες, που αντίστοιχες είχε να γνωρίσει η Ελλάδα από την Επανάσταση του 1821.

Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ:

- ✓ **Οκτώβριος 1912:** Η Ελλάδα, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία, χώρες συνασπισμένες με διμερείς συμμαχίες αποφασίζουν να κηρύξουν τον πόλεμο στην οθωμανική αυτοκρατορία.
- ✓ **Σκοπός:** η απελευθέρωση των υπόλοιπων αλύτρωτων ευρωπαϊκών εδαφών της οθωμανικής αυτοκρατορίας.
- ✓ Τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο προκάλεσε το **Μαυροβούνιο**, αξιώνοντας από την Πύλη ευνοϊκή συνοριακή ρύθμιση.
- ✓ Ακολούθησε η **Βουλγαρία** σε απάντηση της επιστράτευσης και της συγκέντρωσης στρατευμάτων της Τουρκίας στη Θράκη.
- ✓ Ελλάδα, Σερβία και Βουλγαρία απείλησαν με τελεσίγραφο την Πύλη, ζητώντας μεταρρυθμίσεις στις χριστιανικές οθωμανικές ευρωπαϊκές κτήσεις.
- ✓ Οι μεγάλες δυνάμεις εξεπλάγησαν από τη συμμαχία των βαλκανικών χωρών.
- ✓ Η Πύλη περιφρόνησε τους αντιπάλους της και τους υποτίμησε.
- ✓ **Το αποτέλεσμα ήταν συναπτές νίκες των συμμάχων σε βραχύ (σύντομο) χρονικό διάστημα, οπότε και απελευθερώθηκε το μεγαλύτερο τμήμα της ευρωπαϊκής Τουρκίας. Η Τουρκία γνωρίζει οδυνηρή ήττα.**

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η Ελλάδα στην αρχή δεν έγινε δεκτή στο βαλκανικό συνασπισμό. Και αυτό γιατί τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη και περισσότερο η Ρωσία δεν ήθελαν να εγείρει έπειτα αξιώσεις για την προσάρτηση της Μακεδονίας, εφόσον νικούσαν οι σύμμαχοι. Αυτό δείχνει, για άλλη μια φορά και σε συνέχεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904 -1908), ότι το πιο σημαντικό διακύβευμα των επερχόμενων πολεμικών συγκρούσεων θα ήταν για τους Βαλκάνιους το έδαφος της ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. Τελικά, η Ελλάδα έγινε δεκτή στον πόλεμο, γιατί κανένας από τους συμμάχους δε διέθετε αξιόμαχο πολεμικό στόλο, ο οποίος όμως έπρεπε να αντιμετωπίσει την υπολογίσιμη ναυτική δύναμη των Οθωμανών στο Αιγαίο. Η Ελλάδα εκμεταλλεύτηκε τη ναυτική της υπεροχή και κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων και μετά από νίκες στη θάλασσα εναντίον των Τούρκων, απελευθέρωσε τα νησιά του βορείου και ανατολικού Αιγαίου.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος λήγει με τη **Συνθήκη Ειρήνης του Λονδίνου 17/30 Μαΐου 1913**. Η συνθήκη αυτή προέβλεπε:

1. Εκχώρηση στους συμμάχους όλων των εδαφών δυτικά της γραμμής Αΐνου – Μηδείας (εκτός της περιοχής της Αλβανίας).
2. Παραίτηση των δικαιωμάτων του σουλτάνου από την Κρήτη (την οποία και προσάρτησε η Ελλάδα με τις εύστοχες διπλωματικές κινήσεις του Βενιζέλου).
3. Οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις θα όριζαν τα σύνορα της Αλβανίας και το μέλλον των νησιών του Αιγαίου (τα οποία είχε ήδη απελευθερώσει ο ελληνικός στόλος και τελικά προσάρτησε η Ελλάδα).
4. Καμία νύξη δε γινόταν στη συνθήκη για το μοίρασμα των εδαφών στους νικητές στις ηπειρωτικές περιοχές της βαλκανικής χερσονήσου και κυρίως στην επίμαχη μακεδονική ζώνη.
5. Καμία νύξη για την τύχη των Δωδεκανήσων (που από το 1911 – 1912 βρίσκονταν σε ιταλική «προσωρινή» κατοχή).

Ο ελληνικός στρατός με το τέλος του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου κατάφερε να απελευθερώσει και να εδραιώσει την παρουσία του στην Ήπειρο (δυστυχώς χωρίς το βόρειο τμήμα, αν και είχε προελάσει και σ' αυτά τα εδάφη) και στη δυτική Μακεδονία. Ευτυχώς ο Βενιζέλος την κατάλληλη στιγμή έπεισε (ή μάλλον διέταξε) τον Κωνσταντίνο να κινηθεί γρήγορα με το στρατό με σκοπό την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (27 Οκτωβρίου 1912). Έτσι, η Ελλάδα πρόλαβε να συμπεριλάβει στην επικράτειά της μία πόλη που είχε την πιο στρατηγική θέση στην περιοχή, αφού είναι εμπορική πύλη των Βαλκανίων με τεράστια οικονομική σημασία. Οι Βούλγαροι έμειναν μία ανάσα πριν την πόλη, αφού ο Κωνσταντίνος κινήθηκε αστραπιαία και εξασφάλισε την παράδοση της Θεσσαλονίκης από τον Τούρκο στρατιωτικό διοικητή της, Ταχσίν πασά.

Οι ασάφειες που άφηνε η Συνθήκη του Λονδίνου αναφορικά με το εδαφικό καθεστώς των νικητών του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου και τη χάραξη νέων συνόρων, οδήγησαν εξαιρετικά γρήγορα σε οξύτατες διαφωνίες μεταξύ των βαλκάνιων συμμάχων. Κυρίως η **Βουλγαρία** δεν ήταν ευχαριστημένη από την υφιστάμενη κατάσταση, αφού πάντα οραματιζόταν την

επιστροφή στο καθεστώς της Μεγάλης Βουλγαρίας της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878) και **κυρίως εποφθαλμιούσε τα ελληνικά μακεδονικά εδάφη, καθώς και μέρος από τα σερβικά.**

Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Σερβίας στις 18 Μαΐου/1 Ιουνίου 1913 προχώρησαν στη σύναψη **Ελληνοσερβικής Συμμαχίας**, θεωρώντας ότι μπορούσαν να λειτουργήσουν από κοινού απέναντι στις απειλητικές διαθέσεις των Βουλγάρων.

Β΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ:

Ιούνιος - Ιούλιος 1913: Η Βουλγαρία βρίσκεται αντιμέτωπη με την Ελλάδα, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και τη **Ρουμανία**. Ουσιαστικά πρόκειται για **το ξεκαθάρισμα λογαριασμών της πρώην συμμάχου Βουλγαρίας με τους υπόλοιπους βαλκανικούς λαούς και κυρίως με την Ελλάδα και τη Σερβία. Οι Βούλγαροι γνωρίζουν συντριπτική ήττα.**

- ✓ Εχθροπραξίες κυρίως στη **Νιγρίτα** και στη **Γευγελή** ανάμεσα σε Βούλγαρους και Ελληνοσέρβους.
- ✓ Ρουμάνοι και Τούρκοι επωφελήθηκαν εναντίον της Βουλγαρίας (η Τουρκία επανακτά τα εδάφη της σημερινής ευρωπαϊκής της περιοχής, δυτικά της Κωνσταντινούπολης, τα οποία είχε χάσει στον Α΄ Βαλκανικό και ήταν γι' αυτήν ζωτικής σημασίας για την θωράκιση της πρωτεύουσας του οθωμανικού κράτους).

Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος λήγει με τη **Συνθήκη Ειρήνης του Βουκουρεστίου 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913**. Η συνθήκη αυτή **προέβλεπε για την Ελλάδα:**

- ✓ **Την επέκταση των ελληνικών συνόρων πέραν της Θεσσαλονίκης, σε εδάφη δηλαδή της ανατολικής Μακεδονίας (Σέρρες, Κιλκίς, Δράμα) και μέχρι την ΚΑΒΑΛΑ (η δυτική Θράκη προς το παρόν μένει σε βουλγαρική κατοχή).**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

Η λήξη των Βαλκανικών Πολέμων βρήκε την Ελλάδα να πανηγυρίζει για τις στρατιωτικές της επιτυχίες. Η ελληνική επικράτεια εδαφικά και πληθυσμιακά διπλασιάστηκε. Η προσάρτηση των νέων περιοχών στο ελληνικό κράτος δημιούργησε νέα ευνοϊκά δεδομένα για την οικονομία της χώρας, αφού η περιοχή της Μακεδονίας κυρίως είναι εξαιρετικά εύφορη και μπορούσε να προωθήσει περισσότερο τη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή της χώρας. Επίσης, η απελευθέρωση των νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης έδινε νέα εμπορική προοπτική στην Ελλάδα, η οποία την εποχή αυτή ελέγχει ολόκληρο το Αιγαίο (εκτός βέβαια από τα Δωδεκάνησα – που θα είναι ιταλική κτήση μέχρι το 1946!)

Η Ελλάδα περίμενε σχεδόν ένα ολόκληρο αιώνα (από την Επανάσταση του 1821), για να νιώσει εθνικά υπερήφανη και προπάντων κερδισμένη σε σχέση με τις εξελίξεις στο βαλκανικό χώρο. Κατάφερε να συνέλθει από τον οδυνηρό ατυχή πόλεμο του 1897, να αντιμετωπίσει τα οξύτατα οικονομικά της προβλήματα, να σταθεί όρθια στο Μακεδονικό Αγώνα (1904 – 1908) και να προχωρήσει νικηφόρα στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους. Οι επιτυχίες της χώρας πιστώνονται σχεδόν αποκλειστικά στην εμπνευσμένη πολιτική προσωπικότητα του Ελευθερίου Βενιζέλου και φυσικά στις αγόγγυστες θυσίες του ηρωικού ελληνικού λαού, ο οποίος με καρτερικότητα αγωνίστηκε για την αναγέννησή του.

Σε λίγο η Ελλάδα θα βρεθεί σε μία καινούρια δίνη ιστορικών εξελίξεων, αυτή του Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, αλλά θα σταθεί και σ' αυτήν την περίπτωση όρθια, παρά τις εσωτερικές διενέξεις που εμφανίστηκαν στα ανώτατα κλιμάκια της διοίκησής της (διαφωνίες Πρωθυπουργού Βενιζέλου και βασιλιά Κωνσταντίνου).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η: ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ (1919 – 1920)

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τελειώνει με **νίκη** των δυνάμεων της **Αντάντ** (τις οποίες ενίσχυσαν και οι Η.Π.Α. από το 1917 κ.ε.) έναντι της Τριπλής Συμμαχίας. Το κεντρικό συνέδριο ειρήνης πραγματοποιήθηκε στο **Παρίσι** και είχε ως στόχο να χαράξει εκ νέου τα σύνορα στον ευρωπαϊκό κυρίως χάρτη και στην Εγγύς Ανατολή, από τη Βαλτική θάλασσα ως τον Περσικό Κόλπο.

Οι νικήτριες δυνάμεις του πολέμου επιδίωκαν σε κάθε περίπτωση: **α)** να ρυθμίσουν έτσι το γερμανικό ζήτημα, ώστε η Γερμανία ως ηττημένη χώρα να παραμείνει σε μειονεκτική θέση και ως εκ τούτου να μην μπορεί να γίνει εύκολα στο μέλλον και πάλι επικίνδυνη και **β)** η χάραξη νέων συνόρων στην Ευρώπη με γνώμονα τη βούληση των διαφόρων εθνοτήτων (αυτοδιάθεση των λαών).

Στη Συνθήκη ειρήνης λουπόν των Παρισίων, που υπογράφηκε στις 28 Ιουνίου 1919 στο ανάκτορο των Βερσαλλιών, πήραν μέρος ο δυναμικός πρωθυπουργός της Γαλλίας **Κλεμανσώ**, ο Αμερικανός πρόεδρος **Ουίλσον** και ο πρωθυπουργός της Βρετανίας **Λόυντ Τζορτζ**. Οι όροι της συνθήκης ήταν **εδαφικοί, στρατιωτικοί και οικονομικοί** και αφορούσαν κυρίως την σημαντικότερη ηττημένη δύναμη, δηλαδή τη Γερμανία. Οι άλλες ηττημένες δυνάμεις υπογράψαν χωριστές συνθήκες ειρήνης κατά το χρονικό διάστημα από το φθινόπωρο του 1919 έως και το καλοκαίρι του 1920.

Η συνθήκη των Βερσαλλιών προέβλεπε για τη Γερμανία:

- ✓ Απώλεια των επαρχιών της Αλσατίας και Λορραίνης, τις οποίες προσαρτούσε στο εξής η Γαλλία.
- ✓ Παραχώρηση μικρότερων περιοχών, τις οποίες προσαρτούσαν κατά περίπτωση το Βέλγιο και η Πολωνία.
- ✓ Η Γερμανία έχανε όλες της τις αποικίες.
- ✓ Υποχρέωση καταβολής δυσβάσταχτων πολεμικών αποζημιώσεων.

- ✓ Βαρείς στρατιωτικοί όροι, οι οποίοι μεταξύ άλλων προέβλεπαν την σχεδόν ολοκληρωτική διάλυση της γερμανικής πολεμικής μηχανής.
- ✓ Αποστρατικοποίηση της ανατολικής όχθης του Ρήνου σε βάθος 50 χιλιομέτρων και κατάληψη της περιοχής από συμμαχικές δυνάμεις.

Ακολούθησε σειρά άλλων συνθηκών με τις υπόλοιπες ηττημένες δυνάμεις του πολέμου.

α) Συνθήκη του Σαιν Ζερμαίν (ή αλλιώς του Αγίου Γερμανού) με την **Αυστρία** [υπογράφηκε στην ομώνυμη πόλη της Γαλλίας κοντά στο Σηκουάνα στις 10 Σεπτεμβρίου **1919**].

β) Συνθήκη του Νεϊγύ με τη **Βουλγαρία** [υπογράφηκε στο ομώνυμο προάστιο του Παρισιού στις 27 Νοεμβρίου **1919**].

γ) Συνθήκη των Σεβρών με την **Οθωμανική Αυτοκρατορία** [υπογράφηκε στην ομώνυμη πόλη της Γαλλίας στις 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου **1920**].

δ) Συνθήκη του Τριανόν με την **Ουγγαρία** [υπογράφηκε στο ομώνυμο πάρκο των Βερσαλλιών στις 4 Ιουνίου **1920**].

Οι παραπάνω συνθήκες αφορούσαν κυρίως τις υπόλοιπες νικήτριες χώρες (Ιταλία, Ελλάδα, Ρουμανία), που διεκδικούσαν εδάφη από τις ηττημένες, καθώς και τις νέες χώρες (Γιουγκοσλαβία, Τσεχοσλοβακία και Πολωνία), οι οποίες θεωρήθηκαν χώρες συμμαχικές.

Ειδικότερα, οι συνθήκες **του Νεϊγύ** και **των Σεβρών** ενδιέφεραν εξαιρετικά την Ελλάδα και κατοχύρωσαν στη χώρα μας σημαντικότερα εδαφικά οφέλη.

Η Συνθήκη του Νεϊγύ (με Βουλγαρία):

- ✓ Επιβεβαίωσε την ελληνική κυριαρχία μεταξύ Έβρου και Νέστου ποταμού ως τα τουρκοβουλγαρικά σύνορα (η περιοχή, βέβαια, τέθηκε προσωρινά υπό συλλογική συμμαχική κυριαρχία, μέχρι να υπογραφεί και χωριστή ελληνοτουρκική συνθήκη ειρήνης).
- ✓ Με χωριστή σύμβαση προβλεπόταν αμοιβαία και εθελούσια μετακίνηση Βουλγάρων και Ελλήνων αντίστοιχα σε Βουλγαρία και Ελλάδα, προκειμένου να προληφθεί ενδεχόμενο μελλοντικό ζήτημα μειονοτήτων στις δύο χώρες. Καθορίστηκε μάλιστα και η δυνατότητα άμεσης ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων, ώστε να διευκολυνθούν οι πρόσφυγες στη μετακίνησή τους).

Η Συνθήκη των Σεβρών (με Οθωμανική Αυτοκρατορία):

- ✓ Παραχώρησε στην Ελλάδα τη Δυτική και Ανατολική Θράκη.
- ✓ Αναγνώρισε της επίσημη πια κυριαρχία της Ελλάδας στα νησιά του Αιγαίου (πλην των Δωδεκανήσων, τα οποία συνέχιζαν να τελούν υπό ιταλική κατοχή).
- ✓ Δόθηκε στην Ελλάδα η προσωρινή διοίκηση της ζώνης της Σμύρνης.
- ✓ Κωνσταντινούπολη και Στενά του Βοσπόρου αποτέλεσαν ουδέτερη ζώνη υπό τον έλεγχο συμμαχικής επιτροπής.

Δυστυχώς η Συνθήκη των Σεβρών αποδείχτηκε εξαιρετικά βραχύβια και τάφηκε κάτω από τα ερείπια της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

Οι συνέπειες των συνθηκών ειρήνης του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου:

Ο εθνικισμός που αναπτύχθηκε από τις νικήτριες δυνάμεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και **οι αρπακτικές τους διαθέσεις** έναντι των ηττημένων, αποδείχθηκαν πρακτικές μοιραίες για τη διατήρηση της ειρήνης. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που σταδιακά δημιουργήθηκε ήταν αυτό **των εθνικών μειονοτήτων** της ευρωπαϊκής ηπείρου, οι οποίες μετά το 1919 αριθμούσαν πάνω από 25 εκατομμύρια ανθρώπους σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη. Η εθνική ανεξαρτησία και κυριαρχία των χωρών της γηραιάς ηπείρου δεχόταν ισχυρούς κλονισμούς λόγω του προβλήματος των μειονοτήτων, το οποίο προκαλούσε συχνά προστριβές και συγκρούσεις.

Το παραπάνω ζήτημα, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη **αναθεωρητικής πολιτικής της υφιστάμενης κατάστασης** από τις ηττημένες δυνάμεις του πολέμου, θα οδηγήσει σε 20 μόλις χρόνια, με τη βοήθεια κι άλλων αποσταθεροποιητικών παραγόντων, σ' ένα δεύτερο και καταστροφικότερο παγκόσμιο πόλεμο.

Η ταπείνωση που υπέστη η Γερμανία μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου και η αποκλειστική ενοχοποίησή της για τον πόλεμο αυτό, προσέβαλε βαθιά τους Γερμανούς και ευνόησε την ανάπτυξη στο εσωτερικό της χώρας ακραίων εθνικιστικών κινημάτων, τα οποία υπονόμευαν και καθιστούσαν ασταθή τη γερμανική μεταπολεμική δημοκρατία, ώσπου τελικά τη συνέθλιψαν κάτω από τη σημαία του ναζιστικού κινήματος του Αδόλφου Χίτλερ (1933 κ.ε.).

Η επίσης ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία, ταπεινωμένη και αυτή από τους νικητές συμμάχους αλλά και από τις αποφάσεις των συνθηκών ειρήνης, γνωρίζει μία ισχυρή προσπάθεια ανάκαμψης **με το εθνικιστικό κίνημα του Μουσταφά Κεμάλ (του γνωστού ως Ατατούρκ)**, το οποίο μεταμορφώνει την Τουρκία σε εθνικό – κοσμικό κράτος και καταργεί την παραδοσιακή εξουσία του σουλτάνου. Οι κεμαλιστές, σε συνέχεια των προσπαθειών των νεότουρκων παλαιότερα, οργανώνουν ισχυρο τακτικό στρατό, ο οποίος συνεχώς και μέχρι το 1922 αμφισβητούσε δυναμικά την ελληνική στρατιωτική παρουσία στη ζώνη της Σμύρνης. Είναι ο ίδιος στρατός στον οποίο θα υποταχθεί τελικά η προσπάθεια των Ελλήνων στο μικρασιατικό μέτωπο το 1922.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η: Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1919 – 1922)

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, τη διπλωματική εκπροσώπηση της Ελλάδας **στο συνέδριο της ειρήνης του Παρισιού (το α΄ εξάμηνο του 1919)** ανέλαβε ο πρωθυπουργός **Ελευθέριος Βενιζέλος**. Η Ελλάδα είχε μόλις προλάβει (το 1917) να ταχθεί στο πλευρό των νικητών (Αντάντ), οπότε είχε κερδίσει μία θέση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, προκειμένου να διεκδικήσει **την κατοχύρωση κεκτημένων εδαφών και την προσάρτηση καινούριων**, με το ισχυρό επιχείρημα της σημαντικής βοήθειας που πρόσφερε στο μακεδονικό μέτωπο του πολέμου που μόλις είχε τελειώσει.

Από την αρχή έγινε φανερό ότι η διεκδίκηση των ελληνικών εθνικών συμφερόντων στο Παρίσι **δε θα ήταν μία εύκολη υπόθεση**. Τη διπλωματική φωνή της Ελλάδας υπονόμειαν κυρίως η **Ιταλία** και οι **Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής**. Η πρώτη προωθώντας τα συμφέροντά της μέσω της νεοσύστατης **Αλβανίας**, και η δεύτερη υποστηρίζοντας την ηττημένη (!) **Τουρκία**, αφού στο έδαφός της οι αμερικανικές επιχειρήσεις είχαν τρομερά συμφέροντα (κυρίως σχετιζόμενα με κοιτάσματα πετρελαίου). Η Ελλάδα μπορούσε να ελπίζει μόνο στην υποστήριξη της **Αγγλίας** και **Γαλλίας**, ενόσω τα συμφέροντα αυτών των δύο δυνάμεων συνέπιπταν με τα δικά της.

Τρεις (3) συγκυρίες ευνόησαν την προώθηση των ελληνικών θέσεων στο συνέδριο ειρήνης του Παρισιού:

- ✓ Η απουσία της Ρωσίας, η οποία παρουσιάζεται την περίοδο αυτή απομακρυσμένη από τις διεθνείς εξελίξεις, λόγω του αναβρασμού που επικρατεί στο εσωτερικό της μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων (Οκτώβριος 1917).
 - ✓ Η επιθυμία των Αγγλογάλλων να περιορίσουν την Ιταλία μέσω των ελληνικών διεκδικήσεων.
 - ✓ Οι χωρίς προηγούμενο επιτυχημένοι διπλωματικοί χειρισμοί του Ελευθερίου Βενιζέλου, που επιβεβαίωσαν για άλλη μια φορά την ικανότητα και την οξυδέρκεια του μεγάλου αυτού πολιτικού άνδρα.
- Οι παραπάνω συγκυρίες βοήθησαν ώστε η Ελλάδα να μην απολέσει κεκτημένα ήδη δικαιώματα και εξασφάλισαν κάθε άλλο παρά ευκαταφρόνητα νέα εδάφη.**

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος παρουσίασε τις ελληνικές θέσεις στο συνέδριο, οι οποίες συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Κατοχύρωση στην Ελλάδα της Βορείου Ηπείρου (παρά το δεδικασμένο του πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας το Δεκέμβριο του 1913).
- ✓ Παραχώρηση στην Ελλάδα της Δυτικής και Ανατολικής Θράκης.
- ✓ Παραχώρηση στην Ελλάδα των δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας.
- ✓ Επίσημη αναγνώριση της ελληνικής κυριότητας των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου από πλευράς της Τουρκίας (πλην των Δωδεκανήσων που τελούσαν ακόμα υπό ιταλική κατοχή).

Όλες οι παραπάνω ελληνικές διεκδικήσεις διατυπώθηκαν με το ισχυρό επιχείρημα της εθνολογικής σύστασης του πληθυσμού στα συγκεκριμένα εδάφη, ο οποίος την εποχή εκείνη ήταν αμιγώς ελληνικός.

Σε λίγο καιρό (συνθήκες του Νειγύ – Νοέμβριος 1919 με Βουλγάρια και των Σεβρών – Αύγουστος 1920 με Οθωμανική αυτοκρατορία) έγινε πραγματικότητα σχεδόν το σύνολο των ελληνικών αιτημάτων, ικανοποιώντας και τις πιο φιλόδοξες προσδοκίες του Βενιζέλου αλλά και ολόκληρου του ελληνικού λαού, ο οποίος έβλεπε το ουτοπικό σε άλλες εποχές όραμα της **Μεγάλης Ιδέας να ισχύει πλέον στην πράξη**.

Προς επίρρωση (=ενίσχυση) της διπλωματικής του προσπάθειας, ο Βενιζέλος είχε ήδη θέσει στην υπηρεσία των Αγγλογάλλων **ελληνικά στρατιωτικά τμήματα, τα οποία έσπευσαν να βοηθήσουν τους δυτικούς συμμάχους (αρχές 1919) στην εκστρατεία τους στην Ουκρανία εναντίον του νεοσύστατου καθεστώτος των Μπολσεβίκων**. Η κίνηση αυτή, ενώ είχε σοβαρό διπλωματικό κίνητρο, εντούτοις απέβη μοιραία για τον ελληνικό πληθυσμό της νότιας Ρωσίας, που πλήρωσε το βαρύ τίμημα της εκδίκασης των Μπολσεβίκων, οι οποίοι έσπευσαν να ξεσπάσουν στους ανθρώπους αυτούς την οργή τους και να αναγκάσουν πολλούς απ' αυτούς να πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς προς την Ελλάδα και τον Πόντο.

Η κίνηση για ανεξαρτησία του Πόντου:

Από το καλοκαίρι ήδη του **1918** (πριν δηλαδή τελειώσει οριστικά ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος) **ποντιακές οργανώσεις** προωθούσαν το αίτημα για την **ίδρυση ανεξάρτητου ποντιακού ή ποντοαρμενικού κράτους** στο **βόρειο** μέρος της τουρκικής επικράτειας. Το αίτημα αυτό σαφώς ενισχυόταν από την πεποίθηση ότι η ήττα της Τριπλής Συμμαχίας πλησίαζε οριστικά και η

Τουρκία θα βρισκόταν σε λίγο στην πλευρά των ηττημένων, αλλά και από το κατά πλειοψηφία ισχυρό ελληνικό στοιχείο των συγκεκριμένων περιοχών.

Το παραπάνω αίτημα υποβλήθηκε και στο συνέδριο ειρήνης του Παρισιού, **χωρίς να έχει της αμέριστη υποστήριξη του Βενιζέλου**, ο οποίος θεωρούσε ότι η πραγματοποίησή του ήταν **ανέφικτη** και απλώς **αποδυνάμωνε** τα υπόλοιπα ελληνικά αιτήματα, που αφορούσαν περιοχές **γειτονικές** με την εδαφική επικράτεια της Ελλάδας. Ο ίδιος πίστευε περισσότερο στη λύση ενός **Αρμενικού κράτους**, ενδεχόμενο που υποστήριζαν τόσο το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως όσο και το Αρμενικό Πατριαρχείο. Τη μέση λύση (**της ίδρυσης ποντοαρμενικού κράτους**) υποστήριζε **ο μητροπολίτης Τραπεζούντας Χρύσανθος**. Τελικά, προκρίθηκε η ίδρυση **Ποντοαρμενικής Ομοσπονδίας (1920)**, αλλά η κίνηση αυτή, χωρίς τη βοήθεια των Ευρωπαίων και χωρίς οργανωμένο τακτικό στρατό, έπεσε εύκολα θύμα του εθνικιστικού κινήματος των Τούρκων του **Μουσταφά Κεμάλ (του επονομαζόμενου Ατατούρκ – δηλαδή «πατέρα των Τούρκων»)**.

Ο ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ:

Ο Βενιζέλος είχε ήδη πετύχει πριν τη συνθήκη των Σεβρών (καλοκαίρι του 1920) την κατοχύρωση στην Ελλάδα της **προσωρινής διοίκησης της περιοχής της Σμύρνης**. Η συμφωνία με τις δυνάμεις της Αντάντ ήταν ότι με τη συμπλήρωση **πέντε (5) χρόνων** ελληνικής διοίκησης, έπρεπε να διεξαχθεί **δημοψήφισμα** του πληθυσμού, προκειμένου η λαϊκή βούληση να επιλέξει τη συνέχιση ή όχι του ελληνικού διοικητικού ελέγχου της περιοχής. Με το δεδομένο, βέβαια, της πλειοψηφίας του ελληνικού στοιχείου στο συγκεκριμένο έδαφος, το αποτέλεσμα ενός τέτοιου δημοψηφίσματος ήταν σαφώς προδιαγεγραμμένο. Ο ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε **στη Σμύρνη το Μάιο του 1919** και γνώρισε την αποθέωση των Ελλήνων που κατοικούσαν εκεί. Η εξέλιξη αυτή δεν άρεσε καθόλου στους **Ιταλούς**, που είχαν ζωτικά συμφέροντα στο τουρκικό έδαφος. Οι δυτικοί σύμμαχοι μάλιστα είχαν αγνοήσει προηγουμένη υπόσχεσή τους στην Ιταλία, σύμφωνα με την οποία θα έδιναν την περιοχή της Σμύρνης στον ιταλικό έλεγχο. **Πολύ περισσότερο δυσανεστήμενοι και εξαγριωμένοι παρουσιάζονταν φυσικά οι Τούρκοι, οι οποίοι την εποχή αυτή οργανώνουν ισχυρότατο εθνικιστικό κίνημα με επικεφαλής το Μουσταφά Κεμάλ και κύριο στόχο να διώξουν τον ελληνικό στρατό από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη, αλλά και να μετασχηματίσουν το φθαρμένο θρησκευτικό σουλτανικό καθεστώς της χώρας σε κοσμικού χαρακτήρα δημοκρατία. Τελικά, οι εξελίξεις τους δικαιώσαν και στα δύο.**

Το Νοέμβριο του 1920 (και ενώ είχε ήδη υπογραφεί η Συνθήκη των Σεβρών, δίνοντας και **επίσημα** στην Ελλάδα τον έλεγχο της περιοχής της Σμύρνης αλλά και **ολόκληρη τη Θράκη** – δυτική και ανατολική) στην Ελλάδα έχουμε **κυβερνητική μεταβολή**. Ο Βενιζέλος και το κόμμα των Φιλελευθέρων **χάνει τις εκλογές**, με το πρόσχημα της συνεχιζόμενης πολεμικής περιπέτειας για την Ελλάδα στα πεδία μαχών του μικρασιατικού πολέμου. Οι φιλοβασιλικοί του **Δημητρίου Γούναρη** σχηματίζουν κυβέρνηση και επαναφέρουν από το εξωτερικό **τον έκπτωτο βασιλιά Κωνσταντίνο**, τον οποίο και αποκαθιστούν στο θρόνο. Αμέσως, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, εκμεταλλευόμενες το γεγονός της αποκατάστασης της βασιλείας του φιλογερμανού Κωνσταντίνου στην Ελλάδα, αλλάζουν στάση και αρχίζουν να υποσκάπτουν την ελληνική προσπάθεια στη Μικρασία. **Η αλήθεια είναι ότι η αποκατάσταση του Κωνσταντίνου στο θρόνο χρησιμοποιήθηκε ως πρόσχημα από τους Αγγλογάλλους για τη μεταβολή της τακτικής τους αναφορικά με το μικρασιατικό ζήτημα. Στην ουσία η αλλαγή αυτή υπαγορεύτηκε από τα γενικότερα συμφέροντα των χωρών αυτών στην περιοχή της τουρκικής επικράτειας, αλλά και από τις έξυπνες διπλωματικές κινήσεις του κεμαλικού καθεστώτος, που είχε ήδη κυριαρχήσει στην Τουρκία και έδειχνε ότι δε θα μπορούσε να πληγεί καίρια και αποκλειστικά από τον ελληνικό στρατό. Με λίγα λόγια οι μεγάλες δυνάμεις προτίμησαν η Τουρκία να περάσει σε ένα καθεστώς κεμαλικής διακυβέρνησης, της οποίας εύκολα τον έλεγχο μπορούσαν να εξασφαλίσουν υποστηρίζοντας τον Κεμάλ στη δύσκολη γι' αυτόν συγκυρία του μικρασιατικού πολέμου με τον Ελλάδα, και να αφήσουν τον ελληνικό στρατό στην τύχη του στο μικρασιατικό μέτωπο.** Όλα αυτά σε συνδυασμό με τους λανθασμένους χειρισμούς των ελληνικών κυβερνήσεων μετά την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές του 1920, οδήγησαν στην τραγική **κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου στο Αφιόν Καραχισάρ**, όπου και εκδηλώθηκε (τον Αύγουστο του 1922) η μεγάλη αντεπίθεση των κεμαλικών δυνάμεων εναντίον των ελληνικών. Ο κάποτε ισχυρός ελληνικός στρατός υποχώρησε άτακτα και σχεδόν κυνηγημένος προς τη Σμύρνη. Τόση ήταν η μανία του κεμαλικού στρατού εναντίον των Ελλήνων, ώστε οι σφαγές που σημειώθηκαν (και μάλιστα σε άμαχο πληθυσμό) έμειναν παροιμιώδεις και επισφράγισαν με τον πιο τραγικό τρόπο το μικρασιατικό πόλεμο. **Η μικρασιατική καταστροφή όχι μόνο τερμάτισε για πάντα την ελληνική κυριαρχία στη Μικρασία, αλλά άλλαξε ριζικά και αμετάκλητα την πληθυσμιακή σύσταση της Ελλάδας, λόγω του ενός και πλέον εκατομμυρίου προσφύγων που κατέφυγαν στην ελληνική επικράτεια.**

Το Σεπτέμβριο του 1922, αμέσως μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, εκδηλώθηκε **αντιβασιλικό επαναστατικό κίνημα** στους κόλπους του ελληνικού στρατού, με πρωτεργάτες τους συνταγματάρχες **Νικόλαο Πλαστήρα** και **Στυλιανό Γονατά**, καθώς και με τη βοήθεια του αντιπλοίαρχου **Δημητρίου Φωκά**.

Οι κινηματίες υποχρέωσαν τον Κωνσταντίνο **σε οριστική παραίτηση**. Στο θρόνο ανήλθε ο πρωτότοκος γιος του, **Γεώργιος (Β')**. Επίσης, με απόφαση των επαναστατών παραπέμφθηκαν σε δίκη (**γνωστή και ως «δίκη των έξι»**) με την κατηγορία της **εσχάτης προδοσίας**, έξι στελέχη της βασιλικής παράταξης, τα οποία και **εκτελέστηκαν** το Νοέμβριο του 1922. Το έκτακτο αυτό στρατοδικείο και περισσότερο η απόφασή του, έμοιαζε ως πράξη καθαρής αντεκδίκησης και εύρεσης εξιλαστήριων θυμάτων για τη μικρασιατική τραγωδία. Ο Βενιζέλος κατάλαβε το λάθος και προσπάθησε από το εξωτερικό να αποτρέψει την καταδίκη των έξι, αλλά η πρωτοβουλία του απέβη άκαρπη. Ο ελληνικός λαός απαιτούσε να τιμωρηθεί κάποιος για τον εξευτελισμό της

μικρασιατικής εκστρατείας και ικανοποίησε απ' ό,τι φάνηκε τα εκδικητικά του αυτά αισθήματα στα πρόσωπα του **Δημητρίου Γούναρη, Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη, Νικόλαου Στράτου, Γεώργιου Μπαλτατζή, Νικόλαου Θεοτόκη και του στρατηγού Γεώργιου Χατζηανέστη**, που αποτελούν την ομάδα των έξι εκτελεσθέντων.

Ο επίλογος του μικρασιατικού ζητήματος είναι η **ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ** (στις αρχές του 1923). Με τη συνθήκη αυτή, που ισχύει ακόμα και σήμερα, η Ελλάδα αποποιήθηκε για πάντα τα δικαιώματά της στην Ανατολική Θράκη, στα Μικρασιατικά παράλια, καθώς και στην περιοχή του Πόντου, αφήνοντας **αναγκαστικά** τους ελληνικούς πληθυσμούς στις περιοχές αυτές στην τύχη τους ή καλύτερα στο έλεος της βαρβαρότητας των Τούρκων.

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάννης:

- ✓ Ορίστηκε ο ποταμός Έβρος ως φυσικό σύνορο Ελλάδας και Τουρκίας.
- ✓ Τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος παραχωρήθηκαν στην Τουρκία.
- ✓ Συμφωνήθηκε η **υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών** (Ελλάδας και Τουρκίας), από την οποία εξαιρέθηκαν οι Έλληνες της Κων/πολης, Ίμβρου και Τενέδου, καθώς και οι **μουσουλμάνοι** της δυτικής Θράκης.
- ✓ Επιβεβαιώθηκε η παραμονή του Οικουμενικού Ορθόδοξου Πατριαρχείου στην Κων/πολη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^η: Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Γενικά στοιχεία:

Η **τσαρική απολυταρχία στη Ρωσία** μετρούσε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκατοντάδες χρόνια ενός **καλά εδραιωμένου καθεστώτος**, το οποίο στήριζε τη δύναμή του στον **περιορισμό των λαϊκών ελευθεριών** και στην **παντοδυναμία των ανακτόρων**. Έτσι, η ρωσική αυτοκρατορία αποτελούσε για τη γηραιά ήπειρο έναν τεράστιο και πανίσχυρο **ρυθμιστικό πόλο των ευρωπαϊκών και διεθνών ακόμα εξελίξεων**. Η οικονομία της χώρας στηριζόταν στον πρωτογενή τομέα παραγωγής (γεωργία, κτηνοτροφία). Επομένως, ο χαρακτήρας της ήταν κυρίως **αγροτικός**. Η έκρηξη όμως της Βιομηχανικής Επανάστασης στη δυτική Ευρώπη άρχισε σταδιακά να επηρεάζει και τη Ρωσία, η οποία από το τέλος του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα είχε και αυτή αρχίσει να **αναπτύσσει βιομηχανικές δομές**. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση στους κόλπους της μιας νέας κοινωνικής τάξης, της **εργατικής**, η οποία σε λίγο θα διεκδικήσει μερίδιο στην εξουσία, μέσω ενός σφοδρού λαϊκού κινήματος.

Η ρωσική αυτοκρατορία είναι από τις ιδρυτικές δυνάμεις της Αντάντ (Εγκάρδιας Συνεννόησης), μαζί με τη Βρετανία και τη Γαλλία. Ο τσάρος **Νικόλαος Β'** ξεκινά τον πόλεμο εναντίον των κεντρικών ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών και συγκεκριμένα της Γερμανίας, προσπαθώντας να οργανώσει όσο γίνεται καλύτερα τα ρωσικά στρατεύματα στο **ανατολικό μέτωπο**. Οι μάχες είναι σφοδρές. Οι Γερμανοί προελαύνουν σε βάθος εκατοντάδων χιλιομέτρων μέσα στο ρωσικό έδαφος, ώσπου το μέτωπο κάποια στιγμή σταθεροποιείται με εκατέρωθεν επιχειρήσεις των αντιπάλων, χωρίς να υπάρχουν σαφείς ενδείξεις για τον τελικό νικητή. Πρόκειται για μια στατική κατάσταση εχθροπραξιών, που παρά τη σχετική κινητικότητα των εμπολέμων, λίγο διαφέρει από τον καταστροφικό πόλεμο των χαρακωμάτων του δυτικού μετώπου, που κλόνισε την ψυχολογική ισορροπία των στρατιωτών.

Η έκρηξη και η πρώτη φάση της επανάστασης:

Στις αρχές του 1917 η αντοχή της Ρωσίας έχει εξαντληθεί. Ο συνεχιζόμενος πόλεμος με τους Γερμανούς, οι διαδηλώσεις δυσαρεστημένων πολιτών στην πρωτεύουσα του κράτους, την Πετρούπολη, καθώς και οι εκτεταμένες ανταρσίες στο στρατό, οδήγησαν τελικά στην **πτώση της τσαρικής απολυταρχίας**. Ο τσάρος **Νικόλαος Β'** **αναγκάζεται το Μάρτιο του 1917 να παραιτηθεί** και από τότε φυλακίζεται (την επόμενη χρονιά δολοφονείται εν ψυχρώ από τους επαναστάτες Μπολσεβίκους, μαζί με όλη την υπόλοιπη βασιλική οικογένεια).

Μετά την παραίτηση του τσάρου, την εξουσία αναλαμβάνει προσωρινή κυβέρνηση με επικεφαλής τον **Αλέξανδρο Κερένσκυ**. **Πρόκειται για εκπρόσωπο της φιλελεύθερης αστικής τάξης, η οποία διεκδικούσε τον εκδημοκρατισμό της χώρας μέσα από έναν ήπιο σοσιαλισμό**. Φάνηκε προς στιγμήν ότι τα ηνία της Ρωσίας περνούσαν στα χέρια ενός αστικού καθεστώτος. Ο Κερένσκυ όμως είχε να αντιμετωπίσει τα **εκλεγμένα συμβούλια των εργατών και των στρατιωτών (τα λεγόμενα σοβιέτ)**, τα οποία και ελέγχονταν από την πλειοψηφία των σκληροπυρηνικών σοσιαλιστών, δηλαδή των **Μπολσεβίκων**. Οι τελευταίοι υποστήριζαν την επαναστατική κοινωνική δράση του λαού, προκειμένου να ανατρέψει ολοκληρωτικά και σταθερά την παλαιά απολυταρχία και να **εδραιώσει ένα σύστημα λαϊκής – εργατικής κυριαρχίας στη ρωσική κοινωνία**.

Η κυβέρνηση του Κερένσκυ επιδίωξε να αμβλύνει την κρίση, υποσχόμενη **μεταρρυθμίσεις**. Επέμενε όμως πεισματικά στη **συνέχιση του πολέμου** εναντίον των Γερμανών και αρνείτο κατηγορηματικά να συζητήσει οτιδήποτε για τις ήδη διαφαινόμενες **διεκδικήσεις ανεξαρτησίας των διαφόρων εθνοτήτων της ρωσικής επικράτειας**, οι οποίες τόσα χρόνια διαβίωναν σ' ένα πλαίσιο καταπίεσης μιας πολυεθνικής πατρίδας.

Από την άλλη πλευρά οι Μπολσεβίκοι ζητούσαν:

- ✓ Άμεση κατάπαυση των εχθροπραξιών με τη Γερμανία.
- ✓ Αναγνώριση της ελευθερίας των εθνοτήτων της ρωσικής εδαφικής επικράτειας.
- ✓ Εθνικοποίηση των γαιών, των μεγάλων επιχειρήσεων και των τραπεζών.

✓ Έλεγχο της βιομηχανικής παραγωγής από τους εργάτες.

Η Οκτωβριανή επανάσταση και η εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος:

Τον Οκτώβριο του 1917 (παλαιό ημερολόγιο) οι Μπολσεβίκοι ανατρέπουν με τη βία το αστικό καθεστώς της κυβέρνησης Κερένσκυ και καταλαμβάνουν την εξουσία. Πρόκειται για ένα εργατικό κατά βάση, επαναστατικό κίνημα, το οποίο και εγκαθιστά στη Ρωσία το πολιτικό δόγμα του κομμουνισμού. Η ιδεολογία αυτή προσβέβει την κατάρνηση της ατομικής ιδιοκτησίας υπέρ της συλλογικής και κυρίως τη συλλογική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, καθώς και τη διανομή των καταναλωτικών αγαθών, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε ατόμου και την εργασία του. Με λίγα λόγια το νεοσύστατο κομμουνιστικό καθεστώς (όπως φάνηκε και από τις μελλοντικές εξελίξεις) έθετε ως στόχο την ισχυροποίηση του κρατικού παρεμβατισμού σε κάθε κοινωνική δραστηριότητα, δηλαδή τη δημιουργία ενός πανίσχυρου κρατικού μηχανισμού, που θα ελέγχει τα πάντα στη χώρα.

Οι ηγέτες της Οκτωβριανής Επανάστασης παρουσιάζονται διχασμένοι αναφορικά με το ζήτημα το Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και τη συμμετοχή της Ρωσίας σ' αυτόν. Ο **Βλαντιμίρ Ίλιτς Ουλιάνοφ (ψευδώνυμο Λένιν)** ευνοεί την ειρήνη για λόγους εσωτερικούς, κυρίως για να διευκολυνθεί η ανασυγκρότηση του κρατικού μηχανισμού. Ο **Νικολάι Μπουχάριν** (εσωκομματικός αντίπαλος του Λένιν) υποστηρίζει τη συνέχιση του πολέμου. Ο **Λέον Τρότσκι** (οργανωτής του πανίσχυρου Κόκκινου Στρατού) τάσσεται υπέρ μιας συμβιβαστικής λύσης. Να διακόψει μεν η Ρωσία τις εχθροπραξίες με τη Γερμανία, αλλά να μην παραιτηθεί ολοκληρωτικά από τον πόλεμο.

Η ραγδαία προέλαση των Γερμανών στο ανατολικό μέτωπο, το χειμώνα του 1917 – 1918 έδωσε από μόνη της τη λύση στην παραπάνω διχογνωμία, αφού η απόφαση που τελικά επικράτησε, συμβάδισε με την έκτακτη ανάγκη της στιγμής. Το **Μάρτιο του 1918** η επαναστατική κομμουνιστική κυβέρνηση υπέγραψε συνθήκη ειρήνης με τη Γερμανία στο Μπρεστ – Λιτόφσκ, οπότε δεχόμενη τους γερμανικούς όρους εγκατέλειπε στην αντίπαλη δύναμη την Πολωνία, την Ουκρανία, τη Λιθουανία, τις επαρχίες τις Βαλτικής, καθώς και την περιοχή του Καυκάσου στην οθωμανική αυτοκρατορία. Το ανατολικό μέτωπο έπαψε πλέον να υπάρχει. Έτσι, όλα τα γερμανικά στρατεύματα έσπευσαν προς ενίσχυση του δυτικού μετώπου εναντίον των βρετανικών, γαλλικών και αμερικανικών δυνάμεων. Λίγο πριν την υπογραφή της συνθήκης, οι επαναστάτες μετέφεραν την πρωτεύουσα του ρωσικού κράτους από την Πετρούπολη στη Μόσχα.

Οι επαναστάτες είχαν υποσχεθεί τη διανομή των γαιών στους ακτήμονες, καθώς και την αυτοδιάθεση των λαών της προεπαναστατικής ρωσικής αυτοκρατορίας. Εκ των υστέρων όμως φάνηκε ότι δεν ήταν διατεθειμένοι για το διαμελισμό της χώρας ούτε και για την παραχώρηση γαιών στο λαό, εξουσία που έπρεπε να έχει το κομμουνιστικό κράτος. Εκδηλώθηκαν λοιπόν αντιδράσεις, οι οποίες ενισχύθηκαν και από την προσπάθεια εξωτερικών παρεμβάσεων από τους πρώην συμμάχους της Ρωσίας, που επιχείρησαν να ανατρέψουν το επαναστατικό καθεστώς (εκστρατεία των Αγγλογάλλων στην Ουκρανία στις αρχές του 1919, με τη συμμετοχή και ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων).

Ο **Λένιν**, για να σώσει την επανάσταση που κινδύνευε από τον εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε και από τις επιθέσεις των δυτικών συμμάχων, σκλήρυνε τη στάση του. Κατάρνησε πολλές από τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών, επέβαλε μονοκομματικό σύστημα, αναγνωρίζοντας ως νόμιμο μόνο το Κομμουνιστικό Κόμμα, το οποίο τέθηκε υπό τη σταθερή κηδεμονία της επαναστατικής ηγεσίας.

Η ίδρυση της Τρίτης Διεθνούς:

Το **Μάρτιο του 1919** η επαναστατική ηγεσία των Μπολσεβίκων, προκειμένου να ενισχύσει τη στήριξη του κομμουνιστικού καθεστώτος της χώρας και να δημιουργήσει προϋποθέσεις αντίστασης εναντίον του διεθνούς καπιταλισμού και των αστικών κυβερνήσεων, ιδρύει την Τρίτη ή Κομμουνιστική Διεθνή. Πρόκειται για μία διεθνή οργάνωση ένωσης όλων των κομμουνιστικών κομμάτων. Ολόκληρος ο κόσμος παρακολουθούσε με αγωνία την επέκταση ενός νέου πόλου διαμόρφωσης των διεθνών εξελίξεων, δηλαδή τον κομμουνισμό. Την ίδια χρονιά μάλιστα (1919), εκδηλώθηκαν και άλλα δύο κομμουνιστικά επαναστατικά κινήματα, των Σπαρτακιστών στη Γερμανία και του Μπέλα Κουν στην Ουγγαρία.

Ο **Λένιν** πεθαίνει το **1924** και η εξουσία περνάει στον **Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Τζουγκασβίλι (ψευδώνυμο Στάλιν, δηλαδή «Χαλύβδινος»)**. Η διακυβέρνηση του Στάλιν, που κράτησε έως το θάνατό του το **1953**, χαρακτηρίζεται από εξαιρετική σκληρότητα και προσήλωση στο όραμα της ισχυροποίησης του ρωσικού κρατικού μηχανισμού.

Η ίδρυση και η οργάνωση της Ε.Σ.Σ.Δ. (Ενώσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών):

Το **1922** και μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, ιδρύεται ένα σύστημα ομοσπονδιακής κρατικής οργάνωσης για το ρωσικό κράτος. Πρόκειται για την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, η οποία αρχικά περιλάμβανε τέσσερις (4) δημοκρατίες, τη Ρωσία, την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και την Υπερκαυκασία (δηλαδή της χώρες της προεπαναστατικής ρωσικής αυτοκρατορίας). Θεωρητικά, οι χώρες αυτές ήταν αυτόνομες, αλλά στην ουσία έπρεπε να υπακούουν στον απόλυτο έλεγχο του πανίσχυρου κομμουνιστικού ρωσικού κόμματος, του οποίου την εξουσία κάθε φορά ασκούσε μία σκληροπυρηνική ομάδα κομμουνιστών με επικεφαλής το γενικό γραμματέα του κόμματος.

Τελικά, η Ε.Σ.Σ.Δ. με την καθοδήγηση του Στάλιν εξελίχθηκε σε διεθνή υπερδύναμη, ένα αντίπαλο δέος για τις Η.Π.Α. Οι δύο χώρες πολέμησαν από κοινού τη ναζιστική απειλή και τον Αδόλφο Χίτλερ κατά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, αλλά γρήγορα επιδόθηκαν σε έναν άκρατο ανταγωνισμό, ο οποίος κατέστησε εύθραυστη την παγκόσμια ειρήνη μετά τη λήξη του πολέμου

(1945) και συνεχώς τροφοδοτούσε σενάρια για έναν τρίτο και ολοκληρωτικά τραγικό παγκόσμιο πόλεμο, που θα είχε πια το χαρακτήρα του πυρηνικού ολέθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η: ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1923 – 1930)

Προς την πολιτική σταθεροποίηση:

Η Ελλάδα στις αρχές του 1923 υπόγραψε τη σκληρή και ταπεινωτική **Συνθήκη της Λωζάννης**, που ήταν η τελευταία πράξη του χαμένου Μικρασιατικού πολέμου. Η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να παραδεχτεί την ήττα του στρατού στη Μικρασία από τις κεμαλικές δυνάμεις και να παραχωρήσει στην Τουρκία τα μικρασιατικά παράλια και την ανατολική Θράκη. Επίσης, αναγνώριζε την κυριαρχία των αντιπάλων της στα νησιά Ίμβρος και Τένεδος και εγκατέλειπε οριστικά την περιοχή του Πόντου στο έλεος των Τούρκων. Ευτυχώς κατάφερε να διατηρήσει τον έλεγχο της δυτικής Θράκης (με τον ποταμό Έβρο ως φυσικό σύνορο με την Τουρκία), πέτυχε την παραμονή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη και έπεισε την αντίπαλη πλευρά να εξαιρέσει από την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου. Συμφώνησε όμως και την παραμονή των μουσουλμανικών πληθυσμών στη δυτική Θράκη.

Το μεγάλο πρόβλημα όμως για την Ελλάδα δεν ήταν τόσο η ταπείνωση της χώρας μετά την ήττα της από τους Τούρκους, αλλά το τεράστιο κύμα προσφύγων που δέχτηκε μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου. Περίπου 1.500.000 άνθρωποι μετοίκησαν στην ηπειρωτική Ελλάδα και έπρεπε να δημιουργηθούν γι' αυτούς συνθήκες ομαλής διαβίωσης από το μηδέν. Το ελληνικό κράτος λοιπόν βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση αναφορικά με το εν λόγω προσφυγικό πρόβλημα.

Αμέσως μετά την κατάρρευση του μετώπου στη Μικρασία, ο ελληνικός λαός γνώρισε περίοδο δυσχερειών στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο. Το επαναστατικό φιλοβενιζελικό στρατιωτικό πραξικόπημα των Νικολάου Πλαστήρα, Στυλιανού Γονατά και Δημητρίου Φωκά απομάκρυνε οριστικά το βασιλιά Κωνσταντίνο από το θρόνο και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εγκαθίδρυση στη χώρα αβασίλευτης δημοκρατίας. Το μέλλον έδειξε όμως ότι δεν επικράτησε τελικά στην πολιτική και κοινωνική ζωή η ομαλότητα σε σταθερή βάση.

Στις 25 Μαρτίου 1924, με πρωτοβουλία ενός μέγιστου πολιτικού άνδρα του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, η ελληνική Βουλή ανακήρυξε για πρώτη φορά στην ιστορία του ελεύθερου Ελληνικού Κράτους την αβασίλευτη προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Η απόφαση αυτή, που αφορούσε μία ριζοσπαστική πολιτειακή μεταβολή, επικυρώθηκε στις 13 Απριλίου και με δημοψήφισμα των Ελλήνων πολιτών. Η φιλοβασιλική μερίδα των πολιτικών αμφισβήτησε τη θεσμοθέτηση κατάργησης της βασιλείας, αλλά αναγκάστηκε τελικά να δεχτεί τις εξελίξεις και περισσότερο τη λαϊκή βούληση. Πρώτος Πρωθυπουργός της Α' Ελληνικής Δημοκρατίας ορίστηκε ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου και πρώτος Πρόεδρος ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης.

Η ελπιδοφόρα εξέλιξη της καθιέρωσης της αβασίλευτης δημοκρατίας υπήρξε βραχύβια, αφού κλονίστηκε το 1925 με την κατάλυση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος και την επιβολή μιας, ευτυχώς σύντομης (μόλις 2 χρόνων), δικτατορίας του στρατηγού Θεόδωρου Πάγκαλου.

Το 1926 η δικτατορία του Πάγκαλου ανατρέπεται και η διακυβέρνηση της χώρας περνά στον Αλέξανδρο Ζαΐμη, ο οποίος και σχηματίζει οικουμενική κυβέρνηση συνεργασίας με τη συμμετοχή βενιζελικών και αντιβενιζελικών κομμάτων. Για πρώτη φορά μετά τον εθνικό διχασμό (1915 κ.ε.), οι δύο αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις στην Ελλάδα συνεργάζονται στο ίδιο κυβερνητικό σχήμα. Η κυβέρνηση του Αλέξανδρου Ζαΐμη ψηφίζει το 1927 νέο Σύνταγμα για τη χώρα. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε ιδιαίτερα θετικό βήμα προς το νομοθετικό εκσυγχρονισμό της ελληνικής πολιτικής πραγματικότητας.

Την επόμενη χρονιά, και συγκεκριμένα τον Αύγουστο του 1928, οδεύοντας πια προς το τέλος της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας για την Ελλάδα, επανεκλέγεται στην πρωθυπουργία με θριαμβευτική νίκη στις εκλογές ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Θα είναι η τελευταία τετραετία του συγκεκριμένου πολιτικού άνδρα στο τιμόνι της χώρας. Η περίοδος αυτή (1928 -1932) της τελευταίας διακυβέρνησης του Βενιζέλου χαρακτηρίζεται από σταθερό και αποτελεσματικό έργο σε ευρύ φάσμα πολιτικών θεμάτων. Επίσης, με το Βενιζέλο στην πρωθυπουργία, φάνηκε ότι σταθεροποιείται οριστικά η κοινοβουλευτική δημοκρατία. Οι εξελίξεις όμως διέψευσαν και αυτή την προσδοκία του ελληνικού λαού. Το 1935 η βασιλεία αποκαθίσταται στην Ελλάδα και το επόμενο έτος (1936) καταλύεται και η δημοκρατία με τη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου του Ιωάννη Μεταξά.

Οικονομική και κοινωνική πρόοδος:

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου κατά την τετραετία 1928 – 1932 οδήγησε τη χώρα σε καθοριστικές μεταρρυθμίσεις οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα, οι οποίες δημιούργησαν τις προϋποθέσεις στον ελληνικό λαό για τη σαφή βελτίωση των συνθηκών ζωής του.

Τα μέτρα που πάρθηκαν συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας της χώρας.
- ✓ Κατασκευή σημαντικών έργων υποδομής.
- ✓ Σταθεροποίηση του εθνικού νομίσματος.
- ✓ Ενίσχυση της εμπορικής κίνησης και της εγχώριας βιομηχανίας.
- ✓ Βελτίωση της αγροτικής παραγωγής με την αύξηση των καλλιεργήσιμων γαιών και τη δημιουργία εγγειοβελτιωτικών έργων.

✓ Μέρμιννα για τις ανάγκες των προσφύγων με την αρωγή της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.Τ.Ε.).

Ωστόσο, ο Βενιζέλος είχε να αντιμετωπίσει **το οξύ πρόβλημα του εξωτερικού δανεισμού της χώρας**, το οποίο και έκανε δύσκολη τη δημοσιονομική του πολιτική και δεν επέτρεπε μεγάλα οικονομικά ανοίγματα, αλλά καθιστούσε και τη χώρα δέσμια της εκάστοτε διεθνούς συγκυρίας, πολιτικής και οικονομικής.

Η διεθνής θέση της Ελλάδας:

Όταν ο Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία το 1928, η Ελλάδα ήταν **περιορισμένη διπλωματικά**. Η ήττα της χώρας στο μικρασιατικό πόλεμο και η δυναμική διπλωματία του κεμαλικού καθεστώτος στα ευρωπαϊκά fora, είχαν καλλιεργήσει στους Έλληνες μία στάση **ηττοπάθειας**, η οποία μεταφραζόταν σε **παθητική** αποδοχή κάθε διεθνούς εξέλιξης που τους αφορούσε και περισσότερο οδήγησαν στην σχεδόν οριστική **εγκατάλειψη αιτημάτων** για νέες προσαρτήσεις στην ελληνική επικράτεια, εδαφών όπου υπερείχε αισθητά το ελληνικό στοιχείο (π.χ. Δωδεκάνησα, Κύπρος).

Ο Βενιζέλος **έβγαλε την Ελλάδα από τη διπλωματική απομόνωση**, εφαρμόζοντας ένα **δυναμικό πρόγραμμα εξωτερικής πολιτικής**. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, η ελληνική κυβέρνηση συνολόγησε **σημαντικές διμερείς συμφωνίες φιλίας και συνεργασίας** με την **Ιταλία (1928)**, με τη **Γιουγκοσλαβία (1929)** και με την **Τουρκία (1930)**. Επίσης, ο Βενιζέλος κατάφερε να αποκαταστήσει τις κλονισμένες από την εποχή του μικρασιατικού πολέμου σχέσεις της χώρας με τη Γαλλία και τη Μ.Βρετανία. Η Ελλάδα ήταν μάλιστα από τα λίγα ευρωπαϊκά κράτη που υποστήριξαν ανεπιφύλακτα το πρόδρομο σχέδιο του Γάλλου πολιτικού **Μπριάν** για ευρωπαϊκή ενοποίηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Η εκδήλωση και οι συνέπειες της κρίσης (1929 – 1932):

Στη βαθμιαία επιδείνωση των όρων της διεθνούς ζωής, η οποία εκδηλώθηκε κατά τη **2^η μεσοπολεμική δεκαετία (1930 – 1940)**, συντέλεσε **και η παγκόσμια οικονομική κρίση των ετών 1929 – 1932**. Η κρίση αυτή, που ξεκίνησε από τις **Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής** και αλυσιδωτά επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, ενέτεινε τα σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, κατέστησε τελικά την Ευρώπη επίκεντρο των αρνητικών εξελίξεων, οδήγησε στην επικράτηση αυταρχικών πολιτικών σχηματισμών στο έδαφός της (π.χ. **Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα του Αδόλφου Χίτλερ στη Γερμανία**) και προετοίμασε το έδαφος για την έκρηξη του καταστροφικού **Β΄ Παγκοσμίου πολέμου το 1939**.

Η οικονομική κρίση του 1929 παρουσίασε τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Ραγδαία πτώση των τιμών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης (αποτέλεσμα μαζικών ρευστοποιήσεων μετοχών).
2. Διαδοχικές τραπεζικές πτωχεύσεις, αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες και κατόπιν και σε χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου, που στηρίζονταν οικονομικά στα αμερικανικά κεφάλαια.
3. Απόσυρση αμερικανικών κεφαλαίων από την Ευρώπη και ιδιαίτερα από τη Γερμανία.
4. Μείωση της διεθνούς βιομηχανικής παραγωγής και των εμπορικών συναλλαγών.
5. Αποδιοργάνωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος (πρβλ. υποτίμηση της αγγλικής λίρας το 1931).

Οι κοινωνικές συνέπειες της κρίσης υπήρξαν ολέθριες:

1. Το 1932 καταγράφηκαν 30.000.000 άνεργοι παγκοσμίως, εκ των οποίων 5 εκατομμύρια μόνο στη Γερμανία.
2. Το φιλελεύθερο δημοκρατικό πρότυπο επλήγη ανεπανόρθωτα.
3. Η προοπτική της ευημερίας αρχίζει να μοιάζει άπιαστο όνειρο.
4. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία βάλλεται από την αυστηρή κριτική της σταλινικής Ρωσίας και της φασιστικής Ιταλίας.

Η **παθητική στάση** των φιλελεύθερων αστικών δημοκρατιών της Ευρώπης απέναντι στην κλιμακούμενη οικονομική κρίση, εξέθρεψε καθεστώτα που με το **μανδύα της αποτελεσματικής εναλλακτικής λύσης στο πρόβλημα**, κατάφεραν να επικρατήσουν και να επιβάλουν τις **εκβιαστικές και αυταρχικές** τους πολιτικές ιδέες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξε το **Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα του Αδόλφου Χίτλερ στη Γερμανία**, το οποίο στράφηκε ευθέως εναντίον κάθε έννοιας δημοκρατικού κοινοβουλευτισμού. Το κόμμα αυτό **στις εκλογές του 1928** έλαβε μόλις το **2,6% (!)** των ψήφων. Το **1933** όμως, ο Χίτλερ εκμεταλλευόμενος τα δεινά που προκαλούσε η οικονομική κρίση στο γερμανικό λαό και ασκώντας ακόμα και βία κατά των αντιπάλων του με τη βοήθεια ένστολων οπαδών του κόμματός του, κατάφερε στις εκλογές να λάβει το **44% (!)** των ψηφισάντων. Έτσι, ανακηρύχθηκε **κγκελάριος** της Γερμανίας, με την ανοχή και των μετριοπαθών αντιπάλων του, οι οποίοι συναινέσαν στην αναρρίχσή του στην εξουσία στο όνομα της κοινής αντίθεσης προς τον κομμουνισμό, ο οποίος αποτελούσε, εκείνη την εποχή, μόνιμη και διαρκώς εξελισσόμενη απειλή στην Ευρώπη με τις ευλογίες του Στάλιν. Το **1934** ο Χίτλερ κατήγγειλε, μετά από **δημοψήφισμα**, τη δημοκρατία και αυτοαναγορεύτηκε **Φύρερ – Πρόεδρος** του ενιαίου πλέον και όχι ομοσπονδιακού γερμανικού κράτους (του λεγόμενου **Ράιχ**). Έτσι, συγκέντρωσε στο πρόσωπό του όλες τις εξουσίες, καταπνίγοντας ταυτόχρονα κάθε εκδήλωση εσωτερικής ιδεολογικής διαφοροποίησης.

Η κατάρρευση της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ):

Η επικράτηση του Χίτλερ και γενικότερα του ναζισμού στη Γερμανία στηρίχτηκε σε «ικανά» στελέχη του Εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, τα οποία είχαν τοποθετηθεί σε καίριες θέσεις της κρατικής μηχανής. Δύο τέτοια πρόσωπα ήταν ο Γιόζεφ Γκέμπελς (Υπουργός Προπαγάνδας υπέρ του νέου χιτλερικού καθεστώτος) και ο Χάινριχ Χίμλερ (αρχηγός της μυστικής αστυνομίας του ναζιστικού κινήματος, της Γκεστάπο, καθώς και των επίλεκτων σωμάτων ασφαλείας του Χίτλερ, των Ες – Ες).

Ο εθνικοσοσιαλισμός ή ναζισμός εμφανίστηκε στη Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1920 και το 1933 οδήγησε σε καθεστώς ιδεολογικά βασιζόμενο στη φυλετική ιδέα. Το εθνικοσοσιαλιστικό κίνημα βρίσκει τη βάση του στην αρνητική στάση απέναντι στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, αλλά και απέναντι στον κομμουνισμό. Ο ρατσισμός και ο αντισημιτισμός αποτελούν ιδεολογικές βάσεις του εθνικοσοσιαλιστικού κινήματος, ενώ στους κύριους στόχους ανήκει η αναθεώρηση της συνθήκης των Βερσαλλιών, οι σκληροί όροι της οποίας θεωρήθηκαν μετά την ήττα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ταπεινωτικοί από τους Γερμανούς. Επίσης, στους κύριους σκοπούς ανήκει η αντικατάσταση του μισητού δημοκρατικού συστήματος με καθεστώς που θα βασιζόταν στην αρχή της «κοινότητας» με την έννοια της εθνικής και βιολογικής ενότητας με επικεφαλής τον Φύρερ. Οι ιδεολογικές αρχές του εθνικοσοσιαλισμού και η εφαρμογή τους στην πράξη οδήγησαν στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και στο Ολοκαύτωμα στα στρατόπεδα εξόντωσης.

Οι Γερμανοί, σύμφωνα με το Χίτλερ, όφειλαν να επεκτείνουν την κυριαρχία τους προς τα ανατολικά, προκειμένου να εξασφαλίσουν τον απαραίτητο για την επιβίωσή τους «ζωτικό χώρο», που πρακτικά θα σήμαινε γι' αυτούς οικονομική αυτάρκεια.

Υπό την πίεση όλων των παραπάνω εξελίξεων, η Κοινωνία των Εθνών (ΚΤΕ) εξασθενεί δραματικά και τελικά καταρρέει. Η πρώτη προσπάθεια να εδραιωθεί ένας διεθνής διακρατικός οργανισμός συνεργασίας, με κύριο σκοπό την παγκόσμια ειρήνη, αποτυγχάνει και αποδεικνύει ότι το σύστημα της «συλλογικής ασφάλειας» είναι ανίσχυρο να αναχαιτίσει τις εκβιαστικές πρωτοβουλίες των ισχυρών αυταρχικών δυνάμεων ανά τον πλανήτη.

Το **1931** η Ιαπωνία καταλαμβάνει τη Μαντζουρία και τη μετατρέπει σε προτεκτοράτο της, χωρίς η ΚΤΕ να μπορέσει να αντιδράσει δυναμικά.

Λίγα χρόνια αργότερα, η φασιστική Ιταλία εισβάλλει στην ανίσχυρη Αιθιοπία, ενώ η ΚΤΕ παρακολουθεί τις εξελίξεις ως απλός θεατής.

Τελικά, πρώτα η Ιαπωνία και κατόπιν η Γερμανία θα αποχωρήσουν από τους κόλπους της ΚΤΕ, εγκαινιάζοντας μία περίοδο κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής αστάθειας για ολόκληρο τον κόσμο, η οποία θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε λίγο στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η: Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΙΜΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1930 – 1940

Η πολιτική αστάθεια και η εγκαθίδρυση της δικτατορίας:

Η διεθνής οικονομική κρίση των ετών 1929 – 1932 έπληξε, όπως ήταν αναμενόμενο, και την Ελλάδα, δημιουργώντας σοβαρές αναταράξεις στη χώρα σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, ενώ επαναπροσδιόρισε τη θέση της στον τομέα της ευρωπαϊκής διπλωματίας.

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου επιδίωξε κατά την τετραετία 1928 – 1932 να καταστήσει την Ελλάδα «αγνώριστη», υλοποιώντας σχέδια βελτίωσης των κρατικών υποδομών και ενισχύοντας το βιοτικό επίπεδο των πολιτών. Δυστυχώς όμως η διεθνής οικονομική ύφεση γρήγορα μετακυλίστηκε και στην ελληνική κοινωνία, ανατρέποντας πολλά από τα ελπιδοφόρα σχέδια του κόμματος των φιλελευθέρων. Τελικά, οι κραδασμοί που δέχτηκε η Ελλάδα λόγω της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας υπήρξαν τόσο ισχυροί και καθοριστικοί, ώστε σε λίγο ο ελληνικός λαός, εκτός των άλλων καθημερινών του προβλημάτων, θα βρεθεί αντιμέτωπος με την παλινόρθωση της βασιλείας και την κατάργηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας με την επιβολή δικτατορίας (του Ιωάννη Μεταξά στις 4 Αυγούστου 1936).

Στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου **1933** επικράτησε το Λαϊκό κόμμα (αντίπαλο του κόμματος των Φιλελευθέρων). Πρωθυπουργός ορκίζεται ο Παναγής Τσαλδάρης και Υπουργός Εξωτερικών ο Δημήτριος Μάξιμος. Η κυβέρνηση αυτή θα παραμείνει στην εξουσία για δύο (2) μόλις χρόνια, εγκαινιάζοντας μία περίοδο πολιτικής αστάθειας στην Ελλάδα, η οποία χαρακτηρίζεται από βραχύβια κυβερνητικά σχήματα και στρατιωτικά πραξικοπήματα, που οδήγησαν σταδιακά τη χώρα στη χορεία των ευρωπαϊκών κρατών με ολοκληρωτικό πολιτειακό καθεστώς.

Πιο συγκεκριμένα, στην ελληνική κοινωνία αναπτύχθηκε δικομματική πόλωση (ανάμεσα σε βενιζελικούς του κόμματος των Φιλελευθέρων και αντιβενιζελικούς του Λαϊκού κόμματος), η οποία έφθιρε την αβασίλευτη κοινοβουλευτική δημοκρατία που είχε κατοχυρωθεί ήδη από το **1924**. Στο πλαίσιο αυτής της πόλωσης, εντάσσονται τα στρατιωτικά πραξικοπήματα των βενιζελικών στις **6 Μαρτίου 1933** και **1 Μαρτίου 1935**. Επίσης, ως αποτέλεσμα της δικομματικής αντιπαλότητας ερμηνεύεται και η απόπειρα δολοφονίας του Ελευθερίου Βενιζέλου (2^η στο σύνολο της πολιτικής του σταδιοδρομίας) στις **6 Ιουνίου 1933** στην Αθήνα.

Τον **Οκτώβριο του 1935**, οι αντιβενιζελικοί με επικεφαλής το **Γεώργιο Κονδύλη** κάνουν πραξικόπημα, το οποίο αποβαίνει τελικά μοιραίο για την ομαλότητα του κοινοβουλευτικού μας βίου. Οι κινηματίες **καταργούν το Σύνταγμα του 1927** (το οποίο είχε ψηφίσει η οικομενική κυβέρνηση του Αλέξανδρου Ζαΐμη) και **επαναφέρουν σε ισχύ εκείνο του 1911**. Με άλλα λόγια, **η ενέργεια αυτή σήμαινε την αυτόματη μετάβαση από το πολιτειακό καθεστώς της αβασιλευτής δημοκρατίας σε εκείνο της βασιλευδόμενης**. Έτσι, ο έκπτωτος στο εξωτερικό για 11 ολόκληρα χρόνια βασιλιάς **Γεώργιος Β΄** βρίσκει την ευκαιρία, μέσα στη συγκυρία αυτή, να επιστρέψει στην Ελλάδα και να αποκαταστήσει τη θέση του στο θρόνο. Την επαναφορά του βασιλιά υποστήριξε, παραδόξως, από το εξωτερικό (Γαλλία) και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, γιατί θεωρούσε ότι μόνο έτσι μπορούσε να ομαλοποιηθεί ο ταραγμένος ελληνικός πολιτικός βίος.

Στις εκλογές του **Ιανουαρίου του 1936** Λαϊκοί και Φιλελεύθεροι **ισοψηφούν** και παρουσιάζονται αδιάλλακτοι στο ενδεχόμενο συνεργασίας. Στο μεταξύ, **στις 18 Μαρτίου 1936, ο Βενιζέλος πεθαίνει στο Παρίσι** και η χώρα χάνει στην πιο κρίσιμη στιγμή μία πραγματικά χαρακτηριστική πολιτική προσωπικότητα. Στην Ελλάδα, η κωλυσιεργία των δύο μεγάλων αντίπαλων κομματικών σχηματισμών για το ενδεχόμενο συνεργασίας, οδήγησε **στις 4 Αυγούστου 1936, με την ανοχή – συνέργεια του βασιλιά, στη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά**, η οποία κατέλυσε για τέσσερα περίπου χρόνια κάθε έννοια δημοκρατικού θεσμού στη χώρα, μιας και δεν υπήρξαν σημεία αντίδρασης στο εσωτερικό και εξωτερικό της Ελλάδας. Ο Μεταξάς θα είναι ο δικτάτορας που, **υπό το βάρος της ελληνικής λαϊκής βούλησης**, θα αρνηθεί στους Ιταλούς τον Οκτώβριο του 1940 την παράδοση της χώρας και θα κατευθύνει την τύχη της μέχρι τον Ιανουάριο του 1941 (οπότε και πεθαίνει), λίγους μόλις μήνες δηλαδή πριν την υποδούλωση στη χιτλερική Γερμανία και την έναρξη της Κατοχής.

Ο αντίκτυπος της διεθνούς κρίσης στην κοινωνία και την οικονομία:

Η Ελλάδα στον **οικονομικό τομέα** κατά τη δεύτερη μεσοπολεμική δεκαετία (1930 – 1940) ήρθε αντιμέτωπη με το σοβαρότατο πρόβλημα της **υπερχρέωσής** της στο εξωτερικό. Ό,τι κι αν έκανε η κυβέρνηση Βενιζέλου (αυξημένη φορολόγηση και άλλα έκτακτα μέτρα) φάνηκε εκ του αποτελέσματος μάταιο. Το **1932**, το ελληνικό κράτος αναγκάστηκε να κηρύξει **πτώχευση**, γεγονός που δημιούργησε αλυσιδωτές αρνητικές εξελίξεις (υποτίμηση του εθνικού νομίσματος, κάμψη των εμπορικών, βιομηχανικών και ναυτιλιακών δραστηριοτήτων, περιορισμός της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών κ.α.). Μόνη παρήγορη εξέλιξη, το **1937**, μπορεί να θεωρηθεί **η σύσταση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.)**, όχι όμως αρκετή για να αμβλύνει ουσιαστικά τις κοινωνικές αντιδράσεις και τα λαϊκά προβλήματα.

Η θέση της χώρας στο διεθνές πλαίσιο της εποχής:

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας προσδιορίστηκε από τη γενικότερη κρίση στις σχέσεις των ευρωπαϊκών κρατών, οι οποίες διαμορφώνονταν πια **με φόντο τα αποτελέσματα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 1929**. Όσα πέτυχε η κυβέρνηση Βενιζέλου (1928 – 1932) στο διπλωματικό επίπεδο, τώρα ουσιαστικά **κατέρρεαν** υπό το βάρος των διεθνών εξελίξεων.

Στις **9 Φεβρουαρίου 1934** η Ελλάδα υπόγραψε το **τετραμερές Βαλκανικό Σύμφωνο** με τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουμανία και την Τουρκία, εναντίον της «**αναθεωρητικής**» πολιτικής της Βουλγαρίας.

Ο Μεταξάς, σαφώς **γερμανόφιλος**, αναγκάστηκε να ακολουθήσει τον πρόγονό του **Γεώργιο Β΄**, ο οποίος τασσόταν φανερά με τους **Άγγλους**. Τελικά, η πολιτική **ουδετερότητας** του Μεταξά, στις ολοένα κλιμακούμενες κόντρες των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων (λίγο πριν την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου), **«έδεσε» τη χώρα στο άρμα επιρροής της Βρετανίας και απέτρεψε κάθε ενδεχόμενο πολιτικού εναγκαλισμού με τη χιτλερική Γερμανία**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η: Ο ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Τα κέντρα ισχύος στη διεθνή ζωή:

Κατά τη διάρκεια του **Μεσοπολέμου** και μέχρι τη λήξη του **Β΄ Παγκοσμίου πολέμου**, **η ευρωπαϊκή ήπειρος** αποτέλεσε το **επίκεντρο** των διεθνών **εξελίξεων** και **ζυμώσεων** σε **κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό** επίπεδο. Η παρατήρηση αυτή ισχύει φυσικά και για παλαιότερες ιστορικές περιόδους, αφού ανέκαθεν η Ευρώπη παρουσιαζόταν ως **κοιτίδα** και **τροφός** **φαινομένων προώθησης του ανθρώπινου πολιτισμού**, χωρίς να λείπουν από το ενεργητικό της και δυσάρεστα γεγονότα.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις δε σημαίνουν ότι και στις άλλες ηπείρους δε διαδραματίστηκαν εξελίξεις καθοριστικές για την τύχη της ανθρωπότητας. Ειδικότερα, κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου:

α) Εκτός Ευρώπης, **σημαντικό μέρος του πλανήτη διατηρήθηκε υπό αποικιακό καθεστώς**.

β) Παρατηρήθηκε **ενίσχυση της ισχύος των Η.Π.Α στο δυτικό ημισφαίριο και της Ιαπωνίας στην Ανατολική Ασία**.

Τριγμοί στο αποικιακό πεδίο:

Το φαινόμενο της **αποικιοκρατίας**, αν και φαίνεται ότι διατηρείται **ανθηρό, διανύει την τελευταία φάση της ύπαρξής του**. Κατά το β΄ μισό του 20^{ου} αιώνα, οι αντιδράσεις των γηγενών πληθυσμών των περιοχών του πλανήτη, που αιώνες τελούσαν υπό καθεστώς σκληρής καταπίεσης των μεγάλων μητροπολιτικών αποικιοκρατικών δυνάμεων, θα αποκτήσουν τόση σφοδρότητα,

ώστε θα οδηγήσουν στην αποαποικιοποίηση των περιοχών αυτών, με όχι πάντα εξασφαλισμένα θετικά αποτελέσματα για τον ταλαιπωρημένο απλό λαό.

Μεγάλη αποικιοκρατική δύναμη θεωρείται η Βρετανική Αυτοκρατορία, κυριαρχώντας στο ένα τέταρτο του πλανήτη και ελέγχοντας την παραγωγή μεγάλου μέρους ζωτικών διατροφικών προϊόντων, ορυκτού πλούτου και υγρών καυσίμων.

Κατά πολύ ασθενέστερη παρουσιάζεται η αποικιακή κυριαρχία της Γαλλίας, η οποία περιορίζεται στη Βόρεια Αφρική και την Εγγύς Ανατολή, καθώς και στη Δυτική και Κεντρική Αφρική, διατηρεί όμως επίκαιρες θέσεις και στον Ινδικό και Ειρηνικό ωκεανό, στη Νοτιοανατολική Ασία (Ινδοκίνα) και στην Καραϊβική.

Αξιοπαρατήρητη είναι επίσης η παρουσία, ως αποικιακών χωρών, του Βελγίου στην Κεντρική Αφρική (Κονγκό), της Ολλανδίας στην Ινδονησία και της Ιταλίας στη Βόρεια και Κεντρική Αφρική (Λιβύη, Ερυθραία – Αιθιοπία) έως και στο Αιγαίο Πέλαγος (Δωδεκάνησα).

Σε όλες τις περιοχές των αποικιών, που αναφέρθηκαν προηγουμένως, κυρίως ως αποτέλεσμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 1929, εκδηλώνονται αντιδράσεις εθνικιστικού χαρακτήρα εναντίον των αποικιοκρατών, οι εγχώριες οικονομίες των οποίων δέχονται ισχυρό πλήγμα λόγω της οικονομικής ύφεσης, που μετακυλιέται και στο αποικιακό οικονομικό τους πρόγραμμα. Καμία πρωτοβουλία των ισχυρών χωρών για εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στις αποικίες, δεν αποδείχθηκε τελικά ικανή να καταπνίξει οριστικά τις αντιδράσεις αυτές.

Η οικονομική ανάκαμψη των Η.Π.Α.:

Το οικονομικό κραχ του 1929 ξεκίνησε από το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης και σταδιακά και αλυσιδωτά επεκτάθηκε σε όλο τον κόσμο, αφού τα αμερικανικά κεφάλαια είχαν διεισδύσει σε πολλές χώρες του πλανήτη και ιδιαίτερα της Ευρώπης. Η κρίση αυτή τερμάτισε για τις Η.Π.Α. την περίοδο «ευημερίας» (“prosperity”), η οποία χαρακτηρίζει την αμερικανική κοινωνική ζωή **στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια**.

Αναφορικά με την οικονομική ύφεση του 1929 ο ρεπουμπλικανός Αμερικανός πρόεδρος Χούβερ (θητεία κατά την τετραετία 1928 – 1932) πήρε ανεπαρκή μέτρα στήριξης της εγχώριας οικονομίας. Ο διάδοχός του, δημοκρατικός πρόεδρος Φρανκλίνος Ρούζβελτ (μακρά θητεία στο προεδρικό αξίωμα κατά το χρονικό διάστημα **1933 – 1945†**), εφάρμοσε με επιτυχία, από το Μάρτιο του **1933**, νέα τολμηρή πολιτική, γνωστή ως “New Deal” (= **νέο μοίρασμα, νέα συμφωνία**), με κύριο στόχο την ανάκαμψη της αμερικανικής οικονομίας.

Ο Ρούζβελτ, όπως προκύπτει από τις επιλογές του κατά τη δεύτερη μεσοπολεμική δεκαετία αλλά και από τις αντιδράσεις του κατά τη διεξαγωγή του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, ήταν ένας **χαρισματικός και δυναμικός πολιτικός**, που παρά το σοβαρότατο πρόβλημα υγείας που αντιμετώπιζε από το **1921 (έπασχε από πολιομυελίτιδα)**, οδήγησε σταθερά την Αμερική στο δρόμο της προόδου και δημιούργησε έτσι τις προϋποθέσεις, ώστε η χώρα του να αποτελέσει μία ισχυρή υπερδύναμη στη διεθνή σκηνή του 20^{ου} αιώνα, υπολογίσιμη από όλα τα υπόλοιπα κράτη.

Η πολιτική του “New Deal” προέβλεπε τα εξής, ευεργετικά εκ του αποτελέσματος, μέτρα για την αμερικανική οικονομία:

1. Κρατικός παρεμβατισμός στις φιλελεύθερες μέχρι τότε αμερικανικές οικονομικές δομές, με σκοπό την αύξηση της παραγωγής και τη μείωση της ανεργίας.
2. Ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών, με γενναίες αυξήσεις στις εργασιακές τους αμοιβές.
3. Αναδιοργάνωση των τραπεζικού συστήματος.
4. Μείωση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων, με στόχο την αύξηση της τιμής τους, πράγμα το οποίο θα ενίσχυε το εισόδημα των αγροτών.
5. Λήψη σειράς κοινωνικών μέτρων υπέρ των εργαζομένων.
6. Δραστική αντιμετώπιση της ανεργίας, με την εκπόνηση σχεδίων μεγάλων δημοσίων έργων, που έδωσαν δουλειά σε χιλιάδες Αμερικανούς πολίτες.
7. Αποδέσμευση του εθνικού αμερικανικού νομίσματος (δολάριο) από τον «κανόνα του χρυσού».

Τα παραπάνω μέτρα **σταθεροποίησαν τη δημοκρατία στην Αμερική** και άνοιξαν το δρόμο για τη **ραγδαία οικονομική της ανάπτυξη**. Εκτός όλων αυτών, ο Ρούζβελτ βελτίωσε, στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής, τις σχέσεις της χώρας του με τα κράτη της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής και **ασχολήθηκε με την καταπολέμηση των ψυχολογικών φαινομένων του «απομονωτισμού» και της ουδετεροφιλίας**, που κυριαρχούσαν στην αμερικανική κοινωνία της εποχής, προφανώς διαβλέποντας από νωρίς τον κίνδυνο επικράτησης των ολοκληρωτικών δυνάμεων στον κόσμο και την ανάγκη η Αμερική να συνδράμει ενεργά στην αποτροπή μιας τέτοιας δυσάρεστης εξέλιξης (πράγμα που τελικώς έγινε, με τη συμμετοχή των Η.Π.Α. στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο).

Ο Ιαπωνικός επεκτατισμός:

Η Ιαπωνία, υπό καθεστώς στρατοκρατορικό, εφαρμόζει κατά τη δεκαετία του 1930 **πολιτική άκρατου επεκτατισμού** προς τους ηπειρωτικούς της γείτονες. Το **1931** εισβάλλει στην **Κορέα** και τη **Μαντζουρία**, το **1937** καταλαμβάνει την **ανατολική Κίνα**, ενώ αργότερα στρέφεται στις χώρες της **Νοτιοανατολικής Ασίας** και πρωταρχικά στην Ινδοκίνα.

Στην αρχή οι επεκτατικές κινήσεις της Ιαπωνίας πήραν «**απελευθερωτικό**» χαρακτήρα για τους πληθυσμούς των προαναφερθέντων περιοχών, μιας και πολλές τελούσαν υπό σκληρό αποικιακό καθεστώς. **Γρήγορα όμως αποκαλύφθηκε ο**

βίαιος χαρακτήρας της ιαπωνικής επέκτασης, η στυγνή οικονομική εκμετάλλευση, ακόμη και η επιβολή σκληρής καταναγκαστικής εργασίας στους ντόπιους κατοίκους για την εκτέλεση δημοσίων έργων στρατηγικής σημασίας.

Τελικά, η Ιαπωνία θα ακολουθήσει τη Γερμανία του Αδόλφου Χίτλερ και την Ιταλία του Μπενίτο Μουσολίνι σε μια συμμαχία, η οποία θα σύρει τον κόσμο στη δεύτερη παγκόσμια σύρραξη του 20^{ου} αιώνα (1939 – 1945).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η: ΠΡΟΣ ΝΕΑ ΕΝΟΠΛΗ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ

Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ:

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (1939 – 1945), που αποτέλεσε το πιο τραγικό γεγονός του 20^{ου} αιώνα σε διεθνές επίπεδο, με πάνω από **50.000.000 νεκρούς** και ολέθριες συνέπειες σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης κοινωνίας, αποτέλεσε απόρροια δύο πραγμάτων: από τη μια της εκβιαστικής τακτικής που άσκησε η ναζιστική Γερμανία απέναντι στις συμμαχικές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και η οποία εκδηλώθηκε με την άτεγκτη επιθετική βούληση του Αδόλφου Χίτλερ και από την άλλη της ενδοτικής πολιτικής κατευνασμού, που υιοθέτησαν οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις απέναντι στην προκλητικότητα των Γερμανών, προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη.

Ήδη από το 1936 είχε συσταθεί ισχυρή συμμαχία ανάμεσα στη ναζιστική Γερμανία του Χίτλερ και τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι. Ο τελευταίος, βαφτίζοντας σε ομιλία του τη συμμαχία αυτή «Άξονα» (εννοώντας τη νοητή γραμμή που ενώνει το Βερολίνο με τη Ρώμη), θα γίνει ο ηγέτης, που μαζί με τον ισχυρό του φίλο Χίτλερ, θα πρωταγωνιστήσει αρνητικά στις κατοπινές εξελίξεις, οι οποίες και θα προκαλέσουν τελικά την έκρηξη του πολέμου. Οι δυνάμεις του ευρωπαϊκού Άξονα θα βρουν πρόθυμο και πιστό σύμμαχο, τη χώρα της Ιαπωνίας στην Άπω Ανατολή, δύναμη η οποία θα αποτελέσει σκληρό και αξιόμαχο πυρήνα υπέρ των αλαζονικών σχεδίων του Χίτλερ για την τελική του επικράτηση εναντίον των συμμαχικών δυνάμεων. Θα είναι η δεύτερη φορά μέσα σε διάστημα περίπου τριάντα χρόνων, που η ανθρωπότητα θα συρθεί σε έναν καταστροφικό πόλεμο, που μάλιστα θα έχει και πάλι το χαρακτήρα της γενικευμένης διεθνούς κρίσης.

Κατά την πρώτη φάση των επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκό έδαφος, η ναζιστική Γερμανία επικράτησε μετά από αλλεπάλληλες νίκες απ' άκρου εις άκρον της γηραιάς ηπείρου. Δύο γεγονότα κατά το 1941, θα δώσουν στις εξελίξεις νέα τροπή. Το πρώτο (Ιούνιος 1941) είναι η εισβολή των χιτλερικών δυνάμεων στη Σοβιετική Σταλινική Ρωσία και το δεύτερο (Δεκέμβριος 1941) είναι η αιφνιδιαστική ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ εναντίον των αμερικανικών δυνάμεων. Το τελευταίο αυτό συμβάν θα οδηγήσει την Αμερική στον πολεμικό αγώνα στο πλευρό των μεγάλων δυνάμεων, που ήδη προσπαθούσαν να σταματήσουν τον Άξονα και τους Ιάπωνες (Μ.Βρετανία, Γαλλία, Σοβιετική Ένωση).

Κατά τη δεύτερη φάση του πολέμου, ιδιαίτερα μετά το 1943, η συντονισμένη συμμαχική αντεπίθεση, κυρίως σε ευρωπαϊκό έδαφος, θα κάμψει τη σθεναρή αντίσταση των Γερμανών και Ιταλών και, τελικά, θα οδηγήσει στη συνθηκολόγηση των δυνάμεων του Άξονα, που ολοκληρώνεται με την παράδοση και της Γερμανίας, το Μάιο του 1945. Στις 2 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους θα ακολουθήσει και η επίσημη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, αφού όμως είχε προηγηθεί η ρίψη της ατομικής βόμβας από τους Αμερικανούς στη Χιροσίμα (6 Αυγούστου 1945) και στο Ναγκασάκι (9 Αυγούστου 1945), επί προεδρίας του Χάρυ Τρούμαν.

Η Ελλάδα θα συμμετέχει στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό των συμμαχικών δυνάμεων, αρχικά αποκρούοντας με απόλυτη επιτυχία τη θρασύτατη ιταλική επίθεση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, σημειώνοντας μάλιστα εντυπωσιακές νίκες κατά του εισβολέα στο έδαφος της Αλβανίας. Τον Απρίλιο όμως του 1941, ο ηρωικός ελληνικός στρατός θα βρεθεί αντιμέτωπος με την υπεροπλία αριθμητικών δυνάμεων και εξοπλισμού των Γερμανών, που έσπευσαν να βοηθήσουν τους ηττημένους ουσιαστικά συμμάχους τους. Η Ελλάδα αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει υπό το βάρος των συντονισμένων επιθέσεων του Άξονα, οπότε η χώρα εισήχθει στην περίοδο της Κατοχής, η οποία τελειώνει τον Οκτώβριο του 1944 με την αποχώρηση των γερμανικών δυνάμεων από το ελληνικό έδαφος. Ο ένοπλος αγώνας εντούτοις συνεχίστηκε από τους Έλληνες και μετά τη συνθηκολόγηση του 1941, είτε στα πολεμικά μέτωπα της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής στο πλευρό των Συμμάχων είτε με τη μορφή του ηρωικού αντιστασιακού κινήματος στο ελληνικό έδαφος, το οποίο ανέλαβε ο απλός ελληνικός λαός, που για άλλη μια φορά απέδειξε εν μέσω τραγικών συνθηκών το αδούλωτο φρόνημά του.

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, οι κύριοι ένοχοι (μόνο όμως από την πλευρά των ηττημένων), για τα εγκλήματα που διέπραξαν κατά της ανθρωπότητας θα τιμωρηθούν παραδειγματικά (πρβλ. Δίκη της Νυρεμβέργης). Μεταξύ όμως των Συμμάχων θα αναπτυχθούν ιδεολογικοπολιτικές έριδες, οι οποίες και θα καταστούν εμφαντικότερες στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου («σιωπηρός» σκληρός ανταγωνισμός ανάμεσα σε Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ.). Το αντίτιμο της κλιμακούμενης αυτής διαμάχης των δύο υπερδυνάμεων θα είναι βαρύ για την Ελλάδα, όπου θα εκδηλωθεί μεταπολεμικά, κατά το χρονικό διάστημα 1946 – 1949, εμφύλια αδελφοκτόνος σύρραξη. Σε επίπεδο εθνικών διεκδικήσεων, και παρά την τεράστια προσφορά του ελληνικού στρατού στην τελική νίκη των Συμμάχων, θα δοθούν επιτέλους στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα (επισήμως το 1948).

1. ΠΡΟΣ ΝΕΑ ΕΝΟΠΛΗ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ

Διατάραξη της ισορροπίας των δυνάμεων στην Ευρώπη:

Σταθερή επιδίωξη της χιτλερικής Γερμανίας είναι να επιβάλει τη θέλησή της σε βάρος της διεθνούς νομιμότητας και της ισορροπίας δυνάμεων στην Ευρώπη. Η υπεροπτική αυτή βούληση πραγματώνεται με **σειρά πολιτικών και στρατιωτικών ενεργειών της Γερμανίας** κατά το χρονικό διάστημα **1936 – 1939**, οπότε και ξεσπά ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος ως αναπόφευκτη εξέλιξη.

Οι εκβιαστικές ενέργειες του Χίτλερ, οι οποίες αποτέλεσαν μέσο δοκιμασίας του βαθμού αποφασιστικότητας των δυτικών Συμμάχων (Αγγλων και Γάλλων), συνοψίζονται στα εξής:

1. Πραξικοπηματική επαναστρατικοποίηση της Ρηνανίας στα ανατολικά του Βελγίου (Μάρτιος 1936).
2. Ενσωμάτωση της ανεξάρτητης Αυστρίας στο Τρίτο Ράιχ (Μάρτιος 1938).
3. Διαμελισμός της Τσεχοσλοβακίας και, τελικά, προσάρτηση στη Γερμανία της Μοραβίας και Βοημίας (μεταξύ των ετών 1938 – 1939).

Η αγγλική και η γαλλική κυβέρνηση (επί πρωθυπουργίας αντίστοιχα Τσάμπερλαιν και Νταλαντιέ) αντέδρασαν χλιαρά, στην αρχή τουλάχιστον, στις παραπάνω κινήσεις του Αδόλφου Χίτλερ, **στο πλαίσιο της διπλωματικής τακτικής του «κατευνασμού»**, η οποία στόχευε στη διατήρηση της ευρωπαϊκής ειρήνης, σχεδόν με κάθε θυσία.

Στο πλαίσιο αυτής της διπλωματικής **υποχωρητικότητας** στις **29 Σεπτεμβρίου 1938**, οι Αγγλογάλλοι αποδέχτηκαν την απαίτηση του Χίτλερ να προσαρτήσει εδάφη της Τσεχοσλοβακίας που κατοικούνταν στην πλειονότητά τους από **Σουδήτες** – γερμανικής καταγωγής (**απόφαση της τετραμερούς Συνδιάσκεψης του Μονάχου, με τη συμμετοχή της Μ.Βρετανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Γερμανίας**). Ο Άγγλος πρωθυπουργός δήλωσε τότε **επιτόλαιο** ότι: **«εξασφαλίστηκε η ειρήνη για εκατό χρόνια»**. Πόσο λάθος είχε μετρήσει την κατάσταση και τους κρυφούς σκοπούς του Χίτλερ, το μαρτυρούν οι κατοπινές τραγικές εξελίξεις. Το **Μάρτιο του 1939** ο Αδόλφος Χίτλερ καταλύει πραξικοπηματικά την ανεξαρτησία ολόκληρης της Τσεχοσλοβακίας, αναγκάζοντας τον Τσάμπερλαιν να διορθώσει την προηγούμενη δήλωσή του, λέγοντας ότι: **«κάθε παραπέρα διαπραγμάτευση με τη ναζιστική Γερμανία είναι πλέον αδύνατη»**.

Η εισβολή στην Πολωνία και η έναρξη του πολέμου:

Την ίδια χρονιά (**1939**) ο Χίτλερ στράφηκε και **προς την ελεύθερη Πολωνία**, αφού πριν είχε φροντίσει να καλύψει τα νώτα του, υπογράφοντας **Συνθήκη μη επίθεσης με τη Σοβιετική Ένωση**, η οποία συνοδευόταν και από μυστικό πρωτόκολλο με αναφορά στο ενδεχόμενο **διαμελισμού** της Πολωνίας (**Σύμφωνο Μολότοφ – Ρίμπεντροπ**). Η εκδήλωση γερμανικού αιτήματος για προσάρτηση της πόλης του **Ντάντσιχ**, καθώς και για παραχώρηση του **δικαιώματος διέλευσης μέσω του πολωνικού διαδρόμου**, που μεσολαβούσε ανάμεσα στο έδαφος της Γερμανίας και της Ανατολικής Πρωσίας, αλλά περισσότερο **η εισβολή του γερμανικού στρατού στην Πολωνία την 1^η Σεπτεμβρίου 1939**, σήμανε και **τη δυναμική επιτέλους αντίδραση των Αγγλογάλλων** εναντίον του Χίτλερ, ο οποίος μέχρι τότε δρούσε σχεδόν ανεξέλεγκτα στο ευρωπαϊκό έδαφος. **Στις 3 Σεπτεμβρίου 1939 ο δυτικοί Σύμμαχοι (Αγγλία και Γαλλία) κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία**. Ήταν η αρχή μιας σύρραξης, που όταν ξεκίνησε κανείς δε φανταζόταν το εύρος που τελικά θα πάρει ούτε φυσικά τις ολέθριες συνέπειές της. Πάντως, οι λαοί έδειξαν κατά τη διάρκειά της αντοχή και μαχητικότητα, για να υπερασπίσουν αγαθά και ανεκτίμητες αξίες. **ΤΕΛΙΚΑ, ΕΥΤΥΧΩΣ ΤΑ ΚΑΤΑΦΕΡΑΝ...**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η: Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1939 – 1942)

Η επέκταση της χιτλερικής Γερμανίας στη Δυτική Ευρώπη:

Η **πολεμική τακτική του Αδόλφου Χίτλερ**, έτσι όπως εκδηλώθηκε **από το Σεπτέμβριο του 1939** (εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στην Πολωνία) και **κατά τα πρώτα χρόνια διεξαγωγής των επιχειρήσεων του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου επί ευρωπαϊκού εδάφους**, αντιπροσώπευε ένα σύστημα **«αστραπιαίου πολέμου» (Blitzkrieg)**. Η στρατιωτική αυτή μέθοδος αξιοποιεί ταχύτητα τις μονάδες βαρέων και ευέλικτων **τεθωρακισμένων** του στρατού ξηράς, οι οποίες υποστηρίζονται από σφοδρές επιθέσεις του **πυροβολικού** και της **αεροπορίας**. Η τακτική αυτή εφαρμόστηκε από τις γερμανικές δυνάμεις, δυστυχώς με επιτυχία, τουλάχιστον στις περιπτώσεις κατάληψης της **Πολωνίας** (1939), **Γαλλίας** (1940) και **Ελλάδας** (1941).

Στο **ανατολικό ευρωπαϊκό μέτωπο**, η Πολωνία καταλήφθηκε από τα γερμανικά στρατεύματα μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων. Ταυτόχρονα, εισέβαλαν από τα ανατολικά σύνορά της και οι Σοβιετικοί, διανέμοντας από κοινού με τη ναζιστική Γερμανία τα εδάφη της (όπως είχαν αποφασίσει μυστικά οι δύο χώρες – Γερμανία και Σοβιετική Ένωση – στο **Σύμφωνο Μολότοφ – Ρίμπεντροπ** – Αύγουστος 1939).

Στο **δυτικό ευρωπαϊκό μέτωπο**, οι εξελίξεις δεν ήταν το ίδιο ραγδαίες. Οι Γάλλοι, οχυρωμένοι στη **«γραμμή Μαζινό»** (κατά μήκος των γαλλογερμανικών συνόρων), αντιστέκονται σθεναρά στις γερμανικές επιθέσεις. Ο Χίτλερ, βλέποντας ότι συναντά δυσκολίες στο μέτωπο με τη Γαλλία, **στρέφεται τον Απρίλιο του 1940 στο βορρά, καταλαμβάνοντας τη Δανία και τη Νορβηγία**. Το **Μάιο** της ίδιας χρονιάς, εισέβαλε αιφνιδιαστικά στην **Ολλανδία** και το **Βέλγιο**, παρακάμπτοντας τη «γραμμή Μαζινό», με απώτερο σκοπό την ταχύτατη κατάληψη της γαλλικής ενδοχώρας. **Στο λιμάνι της Δουνκέρκης** (επί γαλλικού εδάφους στα σύνορα με το Βέλγιο), τα συμμαχικά αγγεία έχουν βαριές απώλειες από τις γερμανικές επιθέσεις, ώπου περνούν αποδεκατισμένα απέναντι στην Αγγλία (**Ιούνιος 1940**). Οι Γερμανοί εισβάλλουν στο γαλλικό έδαφος και μέσα σε λίγες

μέρες καταλαμβάνουν το **Παρίσι (14 Ιουνίου 1940)**. Τέσσερις μέρες πιο μπροστά, ο **Μουσολίνι** είχε και αυτός κηρύξει τον πόλεμο κατά της Γαλλίας, προσβλέποντας στην προσάρτηση από την Ιταλία τμήματος των εδαφών της.

Η Γαλλία από το καλοκαίρι του 1940 και ως το 1944 (μετά την **απόβαση της Νορμανδίας** – επιχείρηση **Overlord**) θα παραμείνει υπό καθεστώς γερμανικής κατοχής ή κηδεμονίας. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα χωρίστηκε σε **δύο ζώνες ελέγχου** υπό την εποπτεία των Γερμανών. **Η βόρεια ζώνη** τελούσε υπό τη συνηθισμένη κατοχική γερμανική διοίκηση με έδρα το **Παρίσι**, ενώ τη **νότια ζώνη**, με έδρα την πόλη **Βισύ**, κυβερνούσε μία δοτή προς τους Γερμανούς κατακτητές κατοχική κυβέρνηση υπό το Γάλλο στρατηγό **Πετέν** (ήρωα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, ο οποίος ανέλαβε την πρωθυπουργία της Γαλλίας τις δραματικές ώρες κατάληψης της χώρας από τα γερμανικά στρατεύματα, οπότε και αναγκάστηκε να συνομολογήσει μαζί τους ανάκωχη). Εντούτοις, οι Γάλλοι πολέμησαν τους Γερμανούς με σθένος στα πεδία των μαχών του πολέμου, ακολουθώντας με πίστη το μήνυμα αγώνα και αντίστασης, που είχε απευθύνει την εποχή εκείνη στο δοκιμαζόμενο γαλλικό λαό ο στρατηγός **Κάρολος Ντε Γκόλ** από το Λονδίνο.

Η μάχη της Αγγλίας:

Η χιτλερική Γερμανία, μέχρι το καλοκαίρι του 1940, είχε καταφέρει ουσιαστικά να επικρατήσει με τη δύναμη των όπλων απ' άκρου εις άκρον της ηπειρωτικής Ευρώπης (από τα Πυρηναία όρη έως και το νοτιοανατολικά εδάφη των Βαλκανίων). Πριν από την πολεμική έξοδο της Ελλάδας στο πλευρό των δυτικών Συμμάχων (Οκτώβριος 1940), **η μόνη εμπόλεμη αντίπαλος των δυνάμεων του Άξονα επί ευρωπαϊκού εδάφους είχε απομείνει η Μ.Βρετανία**. Ο Χίτλερ επιθυμούσε σφοδρά την απόβαση των γερμανικών δυνάμεων στο έδαφος των βρετανικών νησιών. Έτσι, αποφάσισε να φθείρει την πολεμική μηχανή και το λαό της Αγγλίας με αεροπορικές επιθέσεις της **«Λουφτβάφε»** (ναζιστική πολεμική αεροπορία κατά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο) και έπειτα να προχωρήσει σε **απόβαση** από τη θάλασσα. Η λεγόμενη **«μάχη της Αγγλίας»** θα διεξαχθεί από τον **Αύγουστο έως το Νοέμβριο του 1940**. Οι Βρετανοί θα επικρατήσουν καθαρά. Είναι η πρώτη σοβαρή αποτυχία των Γερμανών σε στρατιωτικό επίπεδο από την έναρξη του πολέμου, η οποία έδειξε ότι η ναζιστική λαίλαπα δεν είναι ανίκητη. Ο πρωθυπουργός της Αγγλίας **Ουίνστον Τσόρτσιλ** είχε καταφέρει να εμψυχώσει το βρετανικό λαό, ώστε να μην υποκύψει στη σφοδρότητα των γερμανικών αεροπορικών επιδρομών, τις οποίες κατάφεραν να αναχαιτίσουν με επιτυχία οι πιλότοι της **Βασιλικής αγγλικής αεροπορίας (της RAF)**.

Ο θυμός του Χίτλερ για τη ματαίωση της απόβασης στη Μ.Βρετανία υπήρξε εξαιρετικά ορμητικός. Εκδηλώθηκε με την κήρυξη της **«μάχης του Ατλαντικού»**, που απέβλεπε στον οικονομικό πλέον αποκλεισμό της Αγγλίας, αλλά και με την ενίσχυση του πολεμικού μετώπου στη Βόρεια Αφρική και τη στροφή του προς τα ανατολικά, κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

Η γερμανική εισβολή στη Σοβιετική Ένωση:

Στα τέλη Ιουνίου του 1941, τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στη **Ρωσία**, καταπατώντας το Σύμφωνο (μή επιθέσεως) Μολότοφ – Ρίμπεντροπ (1939). Η επιχείρηση αυτή, με την κωδική ονομασία **«Μπαρμπαρόσα»**, αν και είχε σχεδιαστεί από το χιτλερικό επιτελείο ήδη από το Δεκέμβριο του 1940, εκτελέστηκε με αρκετή καθυστέρηση, λόγω του απρόσμενου προβλήματος που συνάντησαν οι ιταλικές δυνάμεις στην Ελλάδα, οπότε και χρειάστηκαν επειγόντως τη βοήθεια του γερμανικού στρατού (άνοιξη 1941). Το γερμανικό πεζικό (**Βέρμαχτ**) προέλασε ταχύτατα μέσα στο ρωσικό έδαφος και σε χρονικό διάστημα λίγων εβδομάδων κατέλαβε έκταση **ενός εκατομμυρίου τετραγωνικών χιλιομέτρων**, προς τις βόρειες – βορειοανατολικές περιοχές του **Λένινγκραντ** και της **Μόσχας**. Ο «κόκκινος στρατός» έμοιαζε ανύμπορος να αντιδράσει στις επιθέσεις των αντιπάλων δυνάμεων, οι οποίες με τις επιτυχίες τους ικανοποιούσαν τόσο **το αντικομμουνιστικό πάθος του Χίτλερ** όσο και **την πολιτική του λεγόμενου «ζωτικού χώρου»** του γερμανικού λαού. Ο σκληρός όμως **ρωσικός χειμώνας του 1941** θα ανακόψει τη νικηφόρα πορεία των Γερμανών, οι οποίοι το **1942** θα στραφούν νοτιοανατολικά, προσβάλλοντας την πόλη του **Στάλινγκραντ**. Εκεί, το **Φεβρουάριο του 1943**, ο γερμανικός στρατός θα γνωρίζει μία από τις πιο οδυνηρές ήττες του, η οποία και θα σημάνει την αρχή της απώθησής του από το ρωσικό έδαφος.

Η είσοδος των Η.Π.Α. στον πόλεμο:

Οι Η.Π.Α., σε εφαρμογή της πολιτικής της **ουδετερότητας**, είχαν αποφύγει αρχικά να εμπλακούν στην ένοπλη σύρραξη. Ο πρόεδρος όμως **Φραγκλίνος Ρούζβελτ** δεν απέκρυπτε τη συμπάθειά του έναντι των δυτικών Συμμάχων. Ήδη μάλιστα από τον **Αύγουστο του 1941**, είχε συνυπογράψει από κοινού με τον Τσόρτσιλ το **«Χάρτη του Ατλαντικού»**, όπου διακηρυσσόταν πανηγυρικά οι δημοκρατικές αρχές, που θα έπρεπε να διέπουν τη διεθνή ζωή.

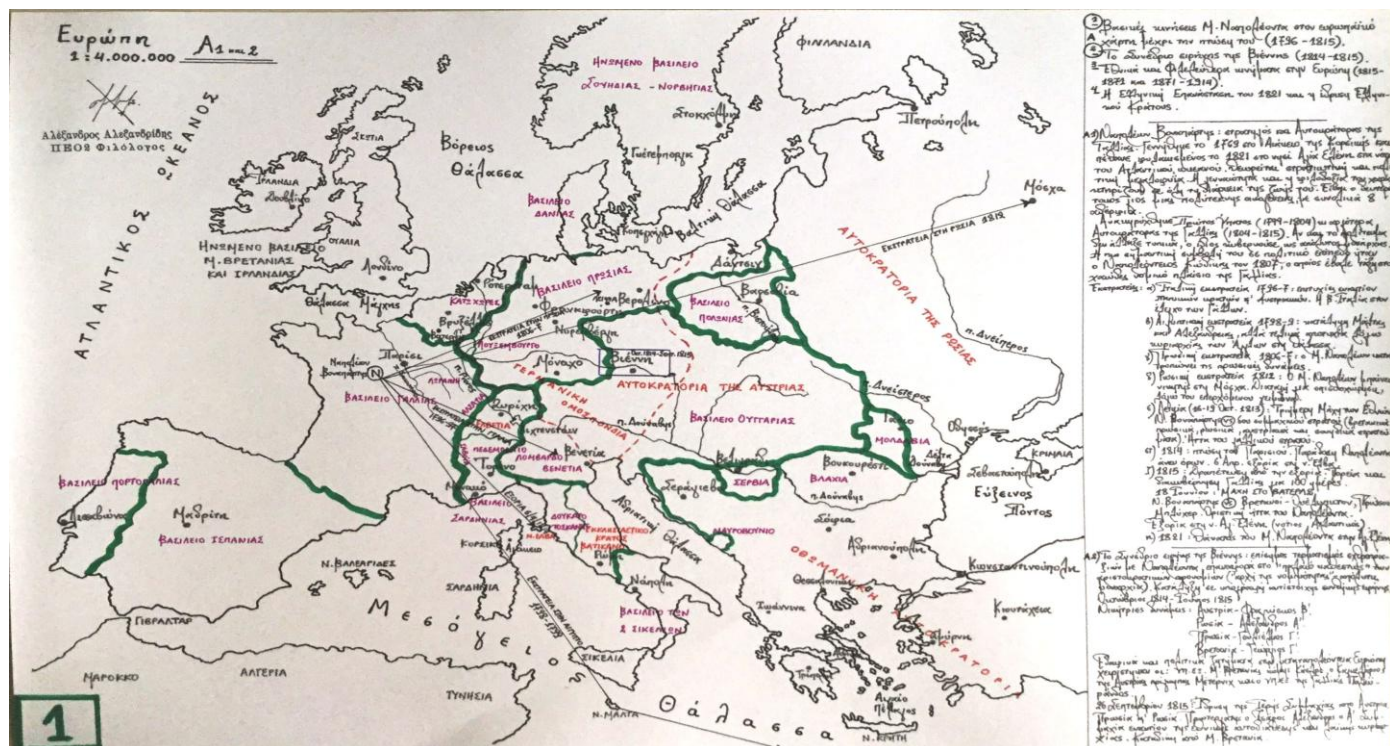
Τελικά, η αιφνιδιαστική και απρόκλητη επίθεση της ιαπωνικής αεροπορίας εναντίον της αμερικανικής ναυτικής βάσης στο **Περλ Χάρμπορ** του Ειρηνικού, **στις 7 Δεκεμβρίου 1941**, σήμανε την έξοδο της Αμερικής στον πόλεμο στο πλευρό των δυτικών Συμμάχων. Επρόκειτο ουσιαστικά για μια αρνητική εξέλιξη για τις δυνάμεις του Άξονα, αν και οι Ιάπωνες κατάφεραν συντριπτικό πλήγμα στον αμερικανικό στόλο στο Περλ Χάρμπορ, αφού η ανάμειξη των Η.Π.Α. στις εχθροπραξίες έδωσε πνοή νίκης στα συμμαχικά στρατεύματα.

Τα μέτωπα του πολέμου έως το 1942:

Έως τα μέσα του 1942 ο Χίτλερ είχε στον έλεγχό του περίπου ολόκληρη την Ευρώπη (πλην της Μ.Βρετανίας). Σε πολλές περιπτώσεις, όπως είδαμε, ο έλεγχος αυτός οφειλόταν στη δύναμη των όπλων, αλλά και στην ασφυκτική κηδεμονία που ασκούσε το Βερολίνο απέναντι στους συμμάχους του (**Ιταλία, Βουλγαρία, Ουγγαρία**).

Οι Ιάπωνες είχαν κυριαρχήσει στην Ανατολική Ασία και είχαν επεκτείνει τον έλεγχό τους στο μεγαλύτερο τμήμα του Ειρηνικού Ωκεανού, ιδιαίτερα μετά την επίθεσή τους στο Περγλ Χάρμπορ.

Βασικές κινήσεις του Μ.Ναπολέοντα στον ευρωπαϊκό χάρτη, μέχρι την πτώση του (1796-1815)
Το Συνέδριο ειρήνης της Βιέννης (1814-1815)

Εθνικά και Φιλελεύθερα κινήματα στην Ευρώπη (1815-1871 και 1871-1914)
Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η ίδρυση του Ελληνικού Κράτους

Χάρτης 3: Οι Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913

Χάρτης 4: Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1914-1918

ΤΟ ΕΒΡΑΪΚΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

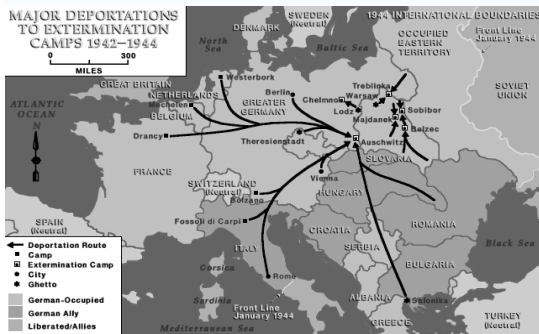
Με τον όρο Ολοκαύτωμα περιγράφεται ο συστηματικός διωγμός και η γενοκτονία με την υποκίνηση του κράτους διαφόρων εθνικών, θρησκευτικών, κοινωνικών και πολιτικών ομάδων κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου από την Ναζιστική Γερμανία και τους συνεργάτες τους. Στα αρχικά στοιχεία που συνθέτουν το Ολοκαύτωμα είναι το πογκρόμ της Νύχτας των Κρυστάλλων και το Πρόγραμμα Ευθανασίας T-4, τα οποία οδήγησαν στη συνέχεια στα τάγματα θανάτου και στα στρατόπεδα εξόντωσης τα οποία αποτελούσαν μαζική και κεντρικά οργανωμένη προσπάθεια για την εξολόθρευση κάθε μέλους των κοινοτήτων που αποτελούσαν στόχο των Ναζί.

Οι Εβραίοι της Ευρώπης ήταν τα κυρίως θύματα του Ολοκαυτώματος, μέσω αυτού που οι Ναζί ονόμαζαν «Τελική Λύση του Εβραϊκού Ζητήματος». Το νούμερο που χρησιμοποιείται πιο συχνά για τον αριθμό των θυμάτων του εβραϊκού πληθυσμού είναι έξι εκατομμύρια, αν και οι τυπικές εκτιμήσεις από τους ιστορικούς για το εύρος των θυμάτων κυμαίνονται από πέντε εκατομμύρια ως και πάνω από έξι εκατομμύρια. Εκτός από τους Εβραίους, περίπου 220.000 Ρομά και Σίντι θανατώθηκαν στο Ολοκαύτωμα (μερικές εκτιμήσεις φτάνουν ως και τις 800.000), δηλαδή το 25-50% του ευρωπαϊκού τους πληθυσμού. Άλλες ομάδες που

κρίθηκαν «φυλετικά κατώτερες» ή «ανεπιθύμητες» ήταν οι εξής: Σοβιετικοί στρατιώτες και πολίτες αιχμάλωτοι σε κατεχόμενες περιοχές (περιλαμβανομένων των Ρώσων και άλλων Σλάβων), Πολωνοί μη Εβραίοι (3 εκατομμύρια Πολωνοί Εβραίοι και 2 εκατομμύρια Πολωνοί μη Εβραίοι), διανοητικά ασθενείς ή σωματικά ανάπηροι, ομοφυλόφιλοι, Μάρτυρες του Ιεχωβά, Ελευθεροτέκτονες, Κομμουνιστές και άλλοι πολιτικοί αντιφρονούντες, συνδικαλιστές και κάποιοι Καθολικοί και Προτεστάντες κληρικοί που διώχτηκαν ή θανατώθηκαν. Αν συνυπολογιστούν και όλες αυτές οι πληθυσμιακές ομάδες, ο αριθμός των θυμάτων ανεβαίνει σημαντικά. Κάποιες εκτιμήσεις τοποθετούν το συνολικό αριθμό θυμάτων του Ολοκαυτώματος στα 26 εκατομμύρια ανθρώπους, όμως τα 9 έως 11 εκατομμύρια θύματα συνήθως θεωρείται η πιο αξιόπιστη εκτίμηση.

Ετυμολογία και χρήση του όρου:

Η λέξη ολοκαύτωμα προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη όλοκαυστον, που σημαίνει "πλήρως καμμένη προσφορά θυσίας" σε θεό. Τις πρόσφατες δεκαετίες η λέξη «ολοκαύτωμα» έχει χρησιμοποιηθεί αναφορικά με καταστροφές. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ωστόσο, η συνήθης σημασία της λέξης είναι η ναζιστική γενοκτονία. Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης από πολλούς με μια πιο στενή έννοια, για να περιγράψει συγκεκριμένα την άνευ προηγουμένου καταστροφή του Εβραϊκού στοιχείου στην Ευρώπη.

Γεωγραφική κλίμακα:

Το Ολοκαύτωμα εξαπλώθηκε και διαπράχθηκε με μεθοδικό τρόπο σχεδόν σε όλες τις περιοχές που κατείχαν οι Ναζί, που σήμερα αποτελούν 35 ευρωπαϊκές χώρες. Σε όλες αυτές τις περιοχές, οι Εβραίοι και τα άλλα θύματα κυνηγήθηκαν και στάλθηκαν σε στρατόπεδα εργασίας ή, σε άλλες χώρες, σε στρατόπεδα εξόντωσης. Οι χειρότερες μαζικές δολοφονίες έγιναν στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, στην οποία πριν το 1939 ζούσαν περισσότεροι από 7 εκατομμύρια Εβραίοι· εκεί δολοφονήθηκαν περίπου 5 εκατομμύρια Εβραίοι, με 3 εκατομμύρια στην Πολωνία και ένα εκατομμύριο στη Σοβιετική Ένωση. Εκατοντάδες χιλιάδες δολοφονήθηκαν επίσης στην Ολλανδία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα.

Υπάρχουν αποδείξεις ότι οι Ναζί σκόπευαν να συνεχίσουν την εφαρμογή της "τελικής λύσης" στη Βρετανία, τη Βόρεια Αμερική και την Παλαιστίνη, σε περίπτωση που τις κατακτούσαν. Οι δολοφονίες συνέχισαν σε διάφορα μέρη της επικράτειας των Ναζί μέχρι και τα τελευταία στάδια του πόλεμου, και σταμάτησαν οριστικά μόνο όταν οι Συμμαχικές δυνάμεις εισέβαλαν στη γερμανική ενδοχώρα και ανάγκασαν τους Ναζί να παραδοθούν το Μάιο του 1945.

Αγριότητα:

Το Ολοκαύτωμα εφαρμόστηκε χωρίς κανένα έλεος ή εξαίρεση για τα παιδιά ή τα μωρά, και τα θύματα συχνά βασανίζονταν πριν τελικά δολοφονηθούν. Οι Ναζί διεξήγαγαν σαδιστικά και θανατηφόρα "ιατρικά" πειράματα χρησιμοποιώντας κρατούμενους, συμπεριλαμβανομένων και παιδιών. Ο Γιόζεφ Μένγκελε, στρατιωτικός γιατρός στο Άουσβιτς και διευθυντής της ιατρικής υπηρεσίας στο Μπίρκεναου, ήταν γνωστός σαν "ο Άγγελος του Θανάτου" για τα σαδιστικά και ανορθόδοξα πειράματά του. Πολλά από αυτά τα πειράματα είχαν σκοπό να παράξουν "φυλετικά αγνά" μωρά ή να διερευνήσουν τις αντοχές του ανθρώπινου σώματος στον πόνο, τον ακρωτηριασμό, την πίεση ή την θερμοκρασία (υπάρχουν, μεταξύ πολλών άλλων, μαρτυρίες για κρατούμενους που βυθίζονταν ζωντανοί σε καζάνια με βραστό ή παγωμένο νερό). Οι περισσότεροι από τους κρατούμενους που χρησιμοποιήθηκαν στα πειράματα αυτά δεν επέζησαν.

Το ίδιο σκληρή και βάνουση ήταν και η καθημερινή ζωή στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, με τους ξυλοδαρμούς, τα βασανιστήρια και τις ομαδικές εκτελέσεις από τους Ναζί να είναι στην ημερήσια διάταξη.

Θύματα:

Τα θύματα του Ολοκαυτώματος ήταν Εβραίοι, Σέρβοι, Πολωνοί, Ρώσοι, Κομμουνιστές, ομοφυλόφιλοι, Ρομ και Σίντι (Αθίγγανοι), οι ψυχικά ασθενείς και σωματικά ανάπηροι, διανοητές και πολιτικοί ακτιβιστές, Μάρτυρες του Ιεχωβά, μέλη άλλων θρησκευτικών ομάδων, μέλη του Καθολικού και Προτεσταντικού κλήρου, συνδικαλιστές, μερικοί Αφρικανοί, κοινοί εγκληματίες, άνθρωποι που είχαν χαρακτηριστεί "εχθροί του κράτους", και πολλοί που δεν ανήκαν στην Άρεια φυλή. Αυτοί οι άνθρωποι χάθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και σε μαζικές εκτελέσεις, σύμφωνα με τα εκτεταμένα αρχεία που κράτησαν οι ίδιοι οι Ναζί (κείμενα και φωτογραφίες), μαρτυρίες (επιζώντων, δραστών και αυτοπτών μαρτύρων), και τα στατιστικά στοιχεία των χωρών υπό ναζιστική κατοχή.

Εβραίοι:

Ο αντισημιτισμός ήταν διαδεδομένος στην Ευρώπη τις δεκαετίες του 1920 και 1930, παρότι οι ρίζες του είναι πολύ παλιότερες. Η γεμάτη φανατισμό εκδοχή του φυλετικού αντισημιτισμού του Αδόλφου Χίτλερ περιγράφηκε με λεπτομέρεια στο βιβλίο του Ο Αγών Μου, το οποίο αν και γενικά αγνοήθηκε όταν πρωτοεκδόθηκε το 1925, έγινε μπεστ-σέλερ στη Γερμανία όταν ο Χίτλερ απέκτησε πολιτική δύναμη.

Την 1 Απριλίου του 1933, λίγο μετά την αναρρίχηση του Χίτλερ στην εξουσία, οι Ναζί, υπό την καθοδήγηση κυρίως του Γιούλιους Στράιχερ (Julius Streicher), και των Ταγμάτων Εφόδου (Sturmabteilung), οργάνωσαν ένα μονοήμερο μυϊκοτάζ όλων των Εβραϊκών επιχειρήσεων της Γερμανίας. Μια σειρά ολοένα και πιο σκληρών ρατσιστικών νόμων εκδόθηκαν σε μικρό χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με το "Νόμο για την Αποκατάσταση του Επαγγελματικού Δημόσιου Τομέα", που ψηφίστηκε από το Ράιχσταγκ στις 7 Απριλίου 1933, όλοι οι Εβραίοι δημόσιοι υπάλληλοι σε κρατικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο διοίκησης απολύθηκαν αμέσως. Ο "Νόμος για την Αποκατάσταση του Επαγγελματικού Δημόσιου Τομέα" ήταν ο πρώτος αντισημιτικός νόμος που ψηφίστηκε στη Γερμανία μετά την ένωσή της το 1871. Τον ακολούθησαν οι Νόμοι της Νυρεμβέργης του 1935 που απαγόρευαν το γάμο ανάμεσα σε Εβραίους και μη Εβραίους, και αφαίρεσαν από όλους τους Εβραίους τη γερμανική τους υπηκοότητα (ο επίσημος τίτλος που τους αποδόθηκε ήταν "υποκείμενα του κράτους") και τα βασικά πολιτικά τους δικαιώματα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα της ψήφου.

Με την έναρξη του πολέμου έγιναν μεγάλες σφαγές Εβραίων και, το Δεκέμβριο του 1941, ο Χίτλερ αποφάσισε να εξοντώσει ολοκληρωτικά τους Εβραίους της Ευρώπης. Τον Ιανουάριο του 1942, στη Διάσκεψη της Βάνζεε, οι Ναζί ηγέτες συζήτησαν τις λεπτομέρειες της "Τελικής λύσης του Εβραϊκού ζητήματος" (Endlösung der Judenfrage). Ο Γιόζεφ Μπίλερ (Josef Bühler) παρότρυνε τον Ράινχαρντ Χάιντριχ να προχωρήσει στην Τελική Λύση στο λεγόμενο Generalgouvernement (= Γενικό Κυβερνείο, οι εκτάσεις της

κατεχόμενης Πολωνίας που δεν είχαν προσαρτηθεί στην Γερμανία). Άρχισαν να απελαύνουν συστηματικά πληθυσμούς Εβραίων από τα γκέτο και από όλες τις κατεχόμενες περιοχές προς τα επτά στρατόπεδα που είχαν σχεδιαστεί σαν Vernichtungslager ή στρατόπεδα εξόντωσης: του Άουσβιτς II, του Μπέλζεκ, του Κέλμνο, του Μάζντανεκ, του Μάλου Τρόστενκετς, του Ζομπίμπορ και της Τρεμπλίγκα II. Ο Σεμπάστιαν Χάφνερ (Sebastian Haffner) υποστήριξε σε ανάλυσή του το 1978 ότι ο Χίτλερ, από το Δεκέμβρη του 1941, αποδέχτηκε το μη πραγματοποιήσιμο του στόχου του να κυριαρχήσει στην Ευρώπη για πάντα, κηρύσσοντας τον πόλεμο στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά η απόσυρσή του από τη δημοσιότητα και η φαινομενική κατοπινή του ηρεμία οφείλονταν στην επίτευξη του δεύτερου στόχου του, της εξόντωσης δηλαδή των Εβραίων.^[5]

Ακόμα και στα τελικά στάδια του πολέμου, όταν πλέον η Ναζιστική πολεμική μηχανή είχε αρχίσει να διαλύεται, πολύτιμοι στρατιωτικοί πόροι όπως καύσιμα, μεταφορές, πυρομαχικά, στρατιώτες και βιομηχανική παραγωγή, αντί να κατευθύνονται στο πολεμικό μέτωπο πήγαιναν στα στρατόπεδα θανάτου.

Μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος, ένα μεγάλο μέρος τους Εβραϊκού πληθυσμού της Ευρώπης είχε βρει το θάνατο στο Ολοκαύτωμα. Στην Πολωνία, όπου πριν τον πόλεμο βρισκόταν η μεγαλύτερη Εβραϊκή κοινότητα του κόσμου, δολοφονήθηκε πάνω από το 90% του Εβραϊκού πληθυσμού, ή περίπου 3.000.000 άνθρωποι. Ο αντισημιτισμός επικράτησε στην Πολωνία και στο Πογκρόμ του Κίλτσε δολοφονήθηκαν 40 και τραυματίστηκαν 80 Εβραίοι που γύρισαν σπίτια τους μετά τον πόλεμο. Η ποινή που επέβαλλαν οι Γερμανοί σε αυτούς που έκρυβαν Εβραίους ήταν ο θάνατος, και εφαρμόζονταν δίχως έλεος. Παρά το γεγονός αυτό, κάποιοι Πολωνοί έκρυψαν παιδιά και οικογένειες Εβραίων, σώζοντάς τους τη ζωή με κίνδυνο των δικών τους οικογενειών.

Η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, η Ουγγαρία, η Λιθουανία, η Βοημία, η Ολλανδία, η Σλοβακία και η Λετονία έχασαν πάνω από το 70% του Εβραϊκού τους πληθυσμού. Το Βέλγιο, η Ρουμανία, το Λουξεμβούργο, η Νορβηγία και η Εσθονία έχασαν περίπου τον μισό τους Εβραϊκό πληθυσμό, η Σοβιετική Ένωση πάνω από ένα τρίτο, και ακόμα και χώρες όπως η Γαλλία και η Ιταλία είδαν το ένα τέταρτο του Εβραϊκού τους πληθυσμού να δολοφονείται. Η Δανία μπόρεσε να φυγαδεύσει σχεδόν το σύνολο των Εβραίων της χώρας στη Σουηδία, που ήταν ουδέτερη κατά τη διάρκεια του πολέμου. Χρησιμοποιώντας κάθε πλεόνασμα μέσο, από ψαροκάικα μέχρι πολυτελή γιώτ, οι Δανοί φυγάδευσαν τους Εβραίους ομοεθνείς τους, γλιτώνοντάς τους από τον κίνδυνο.

Μερικοί Εβραίοι σε χώρες εκτός Ευρώπης που ήταν κατεχόμενες από τους Ναζί επηρεάστηκαν επίσης από το Ολοκαύτωμα και την κακομεταχείριση από τους Ναζί.

Απολογισμός των θυμάτων:

Ο ακριβής αριθμός των ανθρώπων που δολοφονήθηκαν από το ναζιστικό καθεστώς μπορεί να μη γίνει ποτέ γνωστός, αλλά μελετητές του θέματος, χρησιμοποιώντας διάφορες μεθόδους για να υπολογίσουν το φόρο θανάτου, έχουν σε γενικές γραμμές συμφωνήσει σε μια χοντρική εκτίμηση του αριθμού των θυμάτων. Πρόσφατα αποκαταστημένα Βρετανικά και Σοβιετικά έγγραφα έχουν δείξει ότι το σύνολο των θυμάτων μπορεί να είναι κάπως υψηλότερο απ' ό,τι πιστευόταν. Πάντως, οι εκτιμήσεις που ακολουθούν θεωρούνται εξαιρετικά αξιόπιστες:

- 5,1-6 εκατομμύρια Εβραίοι, συμπεριλαμβανομένων 3,0-3,5 εκατομμυρίων Πολωνών Εβραίων^[24]

- 1,8-1,9 εκατομμύρια μη-Εβραίοι Πολωνοί (αριθμός που περιλαμβάνει όλους εκείνους που δολοφονήθηκαν σε εκτελέσεις ή εκείνους που πέθαναν σε φυλακές, εξαναγκασμένη εργασία και στρατόπεδα συγκέντρωσης, καθώς και πολίτες που βρήκαν το θάνατο κατά τη γερμανική εισβολή του 1939 και την Εξέγερση της Βαρσοβίας του 1944^{[25][26]}

- 250.000 Τσιγγάνοι (Ρομά και Σίντι)
- 200.000 άτομα με ειδικές ανάγκες
- 100.000 Κομμουνιστές
- 80.000 Μασόννοι
- 15.000 ομοφυλόφιλοι
- 2.500-5.000 Μάρτυρες του Ιεχωβά
- 330.000-1,2 εκατομμύρια Σέρβοι, που δολοφονήθηκαν από Κροάτες Ναζί

Υπολογίζεται ότι πάνω από ένα εκατομμύριο παιδιά περιλαμβάνονται στα άτομα που θανατώθηκαν κατά τη διάρκεια της Ναζιστικής κυριαρχίας στη Γερμανία και στην κατεχόμενη Ευρώπη.

Δίκη της Νυρεμβέργης

Στιγμιότυπο από τη δίκη της Νυρεμβέργης. Στην πρώτη σειρά διακρίνονται οι Χέρμαν Γκαίριγκ, Ρούντολφ Ες, Γιοάχιμ φον Ρίμπεντροπ, Βίλχελμ Κάιτελ. Στην δεύτερη σειρά, οι Καρλ Ντένιτς, Έριχ Ρέντερ, Μπάλντουρ φον Σίραχ και Φριτς Ζάουκελ.

Με τον όρο **Δίκη της Νυρεμβέργης** αναφέρεται η δίκη των Γερμανών ναζιστών εγκληματιών πολέμου που ξεκίνησε στο δικαστικό μέγαρο της Νυρεμβέργης στις 20 Νοεμβρίου του 1945, με κατηγορούμενους 24 μέλη του ναζιστικού κόμματος και οκτώ ναζιστικές οργανώσεις. Διήρκεσε έως την 1η Οκτωβρίου 1946.

Σύσταση, τόπος και μέλη του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο που συστάθηκε ήταν αποτέλεσμα μιας συμφωνίας, την οποία υπέγραψαν οι Κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών στις 8 Αυγούστου 1945 στο Λονδίνο, για την δίκη και πιθανή καταδίκη όλων των εγκληματιών πολέμου των προερχόμενων από τον Άξονα.

Η συμφωνία αυτή προέβλεπε ότι το Δικαστήριο θα απαρτιζόταν από τέσσερα μέλη, καθένα από τα οποία θα είχε και ένα αναπληρωματικό. Τόσο τα τακτικά, όσο και τα αναπληρωματικά μέλη, θα ορίζονταν από τις υπογράφουσες τη συμφωνία Κυβερνήσεις. Απαρτία θεωρείται ότι έχει το Δικαστήριο μόνον όταν παρίστανται και τα τέσσερα μέλη του (τακτικά ή αναπληρωματικά). Αφέθηκε ανοικτό το θέμα να υπάρξουν και άλλες δίκες, αν προέκυπτε τέτοια ανάγκη κατά την ακροαματική διαδικασία.

Στο Δικαστήριο συμμετείχε, επίσης, και η Γαλλία.

Ως τόπος διεξαγωγής της δίκης αρχικά είχε προταθεί, από τους Σοβιετικούς, το Βερολίνο. Αυτό, όμως, ήταν πρακτικά αδύνατο, λόγω των καταστροφών που είχε υποστεί η πόλη. Τελικώς, επελέγη η Νυρεμβέργη, επειδή διέθετε Δικαστικό Μέγαρο μεγάλων διαστάσεων, το οποίο είχε υποστεί ελάχιστες καταστροφές, είχε συμβολική σημασία (εκεί διεξαγόταν, κάθε χρόνο, το Συνέδριο του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος (NSDAP) και, επιπλέον, οι Αμερικανοί και Βρετανοί την προτιμούσαν, επειδή βρισκόταν στη δική τους ζώνη κατοχής.

Οι βασικές κατηγορίες, για τις οποίες θα λογοδοτούσαν οι υπόδικοι, ήταν:

- (Α) **Εγκλήματα κατά της Ειρήνης:** Συγκεκριμένα ο σχεδιασμός, η προετοιμασία, η έναρξη, η εξαπόλυση πολέμου ή επίθεσης ή πολέμου κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή διαβεβαιώσεων, ή συμμετοχή σε κοινό σχέδιο συνωμοσίας για την επίτευξη οποιουδήποτε από τους παραπάνω στόχους.
- (Β) **Εγκλήματα Πολέμου:** Συγκεκριμένα, παραβιάσεις των νόμων και των κανόνων του πολέμου. Σε αυτά περιλαμβάνονται - δεν περιορίζονται όμως σε αυτά - δολοφονίες, κακομεταχείριση ή εκτόπιση για καταναγκαστική εργασία ή οποιοδήποτε άλλου σκοπό ιδιωτών από κατακτημένη χώρα, δολοφονία ή κακομεταχείριση αιχμαλώτων πολέμου ή ναυτικών, εκτέλεση ομήρων, λεηλασίες δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, απρόκλητη καταστροφή πόλεων, κωμοπόλεων ή χωριών ή καταστροφές μη υπαγορευόμενες από στρατιωτική ανάγκη.
- (Γ) **Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας:** Συγκεκριμένα, δολοφονία, εξόντωση, υποδούλωση, εκτόπιση και άλλες απάνθρωπες πράξεις διαπράχθηκαν κατά πολιτών πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου· διώξεις λόγω πολιτικών, φυλετικών ή θρησκευτικών αιτιών ή σχετικών με οποιοδήποτε έγκλημα το Δικαστήριο ήθελε κρίνει ότι, εκτελέσθηκε, είτε παραβίασε την τοπική νομοθεσία είτε όχι, της χώρας στην οποία διαπράχθηκε.
- (Δ) **Συνωμοσία** για το σχεδιασμό και την εξαπόλυση επιθετικών ενεργειών και άλλων εγκλημάτων κατά της Παγκόσμιας Ειρήνης.

Το Δικαστήριο απαρτίσθηκε από τα εξής μέλη:

- Μ. Βρετανία: Αρχιδικαστής Sir Geoffrey Lawrence (τακτικό μέλος και Πρόεδρος του Δικαστηρίου)
Δικαστής Sir Norman Birkett (αναπληρωματικό μέλος)
- Ην. Πολιτείες: Francis Biddle (τακτικό μέλος)

Δικαστής John Parker (αναπληρωματικό μέλος)

- Γαλλία: Καθηγητής Henri Donnedieu de Vabres (τακτικό μέλος)

Εφέτης Robert Falco (αναπληρωματικό μέλος)

- Σοβιετική Ένωση: Αντιστράτηγος Iona Nikitchenko (τακτικό μέλος)

Υποστράτηγος Alexander Volchkon (αναπληρωματικό μέλος)

Δημόσιοι Κατηγοροί επελέγησαν οι εξής:

- Sir Hartley Shawcross (Μ. Βρετανία)
- Robert H. Jackson (ΗΠΑ)
- François de Menthon και Auguste Champetier (Γαλλία)
- R. A. Rudenko (Σοβ. Ένωση)

Κατηγορούμενοι και Ετυμηγορία

1. **Χέρμαν Γκαίρινγκ (Hermann Göring):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού. Αυτοκτόνησε με υδροκυάνιο μια ημέρα πριν εκτελεστεί η απόφαση.
2. **Άλφρεντ Γιοντλ (Alfred Jodl):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
3. **Ερνστ Καλτενμπρούννερ (Ernst Kaltenbrunner):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Γ) και (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
4. **Βίλχελμ Κάιτελ (Wilhelm Keitel):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
5. **Γκούσταφ Κρούπ φον Μπόλεν ουντ Χάλμπαχ (Gustav Krupp von Bohlen und Halbach):** Δεν υπήρξε ετυμηγορία, καθώς απουσίαζε για λόγους υγείας. Παραπέφθηκε σε άλλη δίκη, όπως προβλεπόταν από τη συνθήκη ορισμού του Δικαστηρίου, ωστόσο πέθανε πριν παραστεί σε δικαστήριο.
6. **Ρόμπερτ Λέι (Robert Ley):** Αυτοκτόνησε στις 25 Οκτωβρίου 1945, πριν ολοκληρωθεί η ακροαματική διαδικασία.
7. **Μάρτιν Μπόρμαν (Martin Bormann):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος. Δικάστηκε ερήμην, καθώς είχε εξαφανισθεί βγαίνοντας από το καταφύγιο του Χίτλερ στο Βερολίνο. Το πτώμα του δεν είχε βρεθεί μέχρι το 1998.
8. **Κονσταντίν φον Νόιρατ (Baron Konstantin von Neurath):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Κάθειρξη 15 ετών.
9. **Καρλ Ντένιτς (Karl Dönitz):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Β) και (Γ). Ποινή: Κάθειρξη 10 ετών.
10. **Φραντς φον Πάπεν (Franz von Papen):** Αθωώθηκε.
11. **Ερίχ Ρέντερ (Erich Röder):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Α), (Β), (Γ). Ποινή: Ισόβια κάθειρξη.
12. **Ιωακείμ φον Ρίμπεντροπ (Joachim von Ribbentrop):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
13. **Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ (Alfred Rosenberg):** Ένοχος και για τις τέσσερις κατηγορίες. Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
14. **Φριτς Ζάουκελ (Fritz Saukel):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Γ) και (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
15. **Χιάλμαρ Σάχτ (Hjalmar Schacht):** Αθωώθηκε.
16. **Μπάλντουρ φον Σίραχ (Baldur von Schirach):** Ένοχος για την κατηγορία (Δ). Ποινή: Κάθειρξη 20 ετών.
17. **Άρτουρ Σέϋς-ΐνκβαρτ (Arthur Seyss-Inquart):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Β), (Γ) και (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
18. **Άλμπερτ Σπέερ (Albert Speer):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Γ) και (Δ). Ποινή: Κάθειρξη 20 ετών.
19. **Γιούλιους Στράιχερ (Julius Streicher):** Ένοχος για την κατηγορία (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
20. **Χανς Φρανκ (Hans Frank):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Γ) και (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
21. **Βίλχελμ Φρικ (Wilhelm Frick):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Β), (Γ) και (Δ). Ποινή: Θάνατος δι' απαγχονισμού.
22. **Χανς Φρίτζε (Hans Fritzsche):** Αθωώθηκε.
23. **Βάλτερ Φουνκ (Walther Funk):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Β), (Γ) και (Δ). Ποινή: Ισόβια Κάθειρξη.
24. **Ρούντολφ Ες (Rudolf Hess):** Ένοχος για τις κατηγορίες (Α) και (Β). Ποινή: Ισόβια Κάθειρξη.

Οι θανατικές ποινές εκτελέστηκαν σε ειδικά στημένη αγχόνη στις 16 Οκτωβρίου 1946. Οι Γάλλοι εκπρόσωποι πρότειναν την εκτέλεση δια τυφεκισμού, αυτό όμως δεν έγινε δεκτό από τον Biddle και τους Σοβιετικούς, με το αιτιολογικό ότι οι κατηγορούμενοι είχαν προσβάλει το στρατιωτικό ήθος και δεν τους άρμοζε εκτέλεση που αρμόζει σε στρατιωτικούς. Οι καταδικασμένοι σε φυλάκιση μεταφέρθηκαν στη φυλακή του Σπάνταου.

Πηγή: Βικιπαίδεια – Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια

1. Σύντομο σχεδιάγραμμα ύλης – Χρονικό εύρος ιστορικής μελέτης	σελ. 2
2. Σχεδιαγράμματα επιλεγμένων ενοτήτων	σελ. 2-24
• Κεφάλαιο Α΄ - Ενότητα 4η: Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος	σελ. 2
• Κεφάλαιο Α΄ - Ενότητα 5η: Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος	σελ. 3
• Κεφάλαιο Α΄ - Ενότητα 6η: Η Βιομηχανική Επανάσταση	σελ. 4
• Η Βιομηχανική Επανάσταση (συνοπτικό σημείωμα)	σελ. 5
• Κεφάλαιο Β΄ - Ενότητα 3η: Προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας	σελ. 5
• Κεφάλαιο Β΄ - Ενότητα 4η: Εθνικά κινήματα στη νοτιοανατολική Ευρώπη	σελ. 7
• Κεφάλαιο Β΄ - Ενότητα 5η: Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)	σελ. 8
• Κεφάλαιο Γ΄ - Ενότητα 4η: Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου – Το Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων	σελ. 10
• Κεφάλαιο Γ΄ - Ενότητα 5η: Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919-1922)	σελ. 12
• Κεφάλαιο Γ΄ - Ενότητα 6η: Η Ρωσική Επανάσταση	σελ. 14
• Κεφάλαιο Δ΄ - Ενότητα 2η: Εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα (1923-1930)	σελ. 16
• Κεφάλαιο Δ΄ - Ενότητα 3η: Η διεθνής οικονομική κρίση και οι συνέπειές της	σελ. 17
• Κεφάλαιο Δ΄ - Ενότητα 4η: Η Ελλάδα στην κρίσιμη δεκαετία (1930-1940)	σελ. 18
• Κεφάλαιο Δ΄ - Ενότητα 5η: Ο υπόλοιπος κόσμος	σελ. 19
• Κεφάλαιο Ε΄ - Ενότητα 1η: Προς νέα ένοπλη αναμέτρηση	σελ. 21
• Κεφάλαιο Ε΄ - Ενότητα 2η: Η επικράτηση της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη (1939-1942)	σελ. 22
3. Παράρτημα Εικόνων και Χαρτών	σελ. 24-31
• Χάρτης Νο1: Κινήσεις του Μ.Ναπολέοντα στην Ευρώπη και το Συνέδριο της Βιέννης (1814-1815)	σελ. 24
• Χάρτης Νο2: Εθνικά και Φιλελεύθερα ευρωπαϊκά κινήματα και η Ελληνική Επανάσταση του 1821	σελ. 24
• Χάρτης Νο3: Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)	σελ. 25
• Χάρτης Νο4: Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918)	σελ. 25
• Χάρτης Νο5: Η αποαποικιοποίηση κατά το β΄ μισό του 20ου αιώνα	σελ. 26
• Το εβραϊκό Ολοκαύτωμα (πηγή: διαδίκτυο)	σελ. 26
• Η δίκη της Νυρεμβέργης (πηγή: διαδίκτυο)	σελ. 29

Αλέξανδρος Αλεξανδρίδης
ΠΕ02 Φιλολόγος